

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Hódításunk érdekében.

I.

A történelemből három nagy eszmeerő csúcsosodik ki, mint olyanok, a melyek az emberiség millióit, a népeket és nemzeteket vezetik; némelyeket felemelve, megdicsőítve, másokat összetiporva és megsemmisítve. E három eszmeerő: a vallási, a nemzetiségi és a gazdasági eszmék. Egyik időben egyik, másikban a másik eszme-erő ragadja meg az emberiség lelkét, indulatát, szenvedélyét, hogy a saját iránya szerint vezesse annak életpályáját. Egyszer mint rendes áramlat uralkodik a lelkeken, máskor mint romboló és tisztító vihar zug keresztül egész földrészekén, megrázva, megingatva, felforgatva a régi intézményeket és szokásokat, a régi nézeteket és erkölcsöket; romokon és vértengereken alkotva új népeket, új országokat, új nézeteiket, új törekvéseket. Megdöbbentő dolog, vizsgálni az eszmék pusztító és alakító, éltető és megőző küzdelmét. Az emberiség élete e nagy küzdelmek keretében hullámszik tovább és tovább. Sokszor látjuk, hogy egész nemzetek is csak olyanok e küzdelem árjában, mint egy falevél a habzó hullámokon. Irgalmatlanul elsodoratnak azok forgatagában. De viszont vannak sziklanemzetek is, melyeket nem elpusztít, hanem megtermékenyít az eszme-erők hullámszó folyama.

Azt látom a történelemből, hogy a nagy eszme-erők között alighanem a leghatalmasabb, a legnagyobb kiterjedésű a vallási eszme ereje. Már csak azért is, mert ez az erő az Istentől való élet és igazság erejével uralkodik a lelkeken és azokat egy világ feletti hatalom képességeivel látja el minden tekintetben.

Micsoda csekélységnek látszik az emberiség életében a keresztyén eszme-erő fellépése. S megindulásától néhány évtized múlva, hogy for-

gatja fel a társadalom erkölceit, a pogány intézményeket, a bálvány isteneket, hogy rázza meg és dönti porba később az egész óriás birodalom szervezetét?

Micsoda parányiságnak tetszik a nagy világeseemények sorában a reformáció megindulása? Egy szerzetes nyugtalankodik; egy kissé vitába ereszkedik kora züllött erkölcsi felfogásával; és csak pár évtized telik el ezután, pápák, bibornokok, császárok riadnak fel, seregek gyűlnek táborba; itt is, ott is megrendül a föld alkotmánya; lázban, tüzben ég egész Európa Svédországtól egész Itáliáig; folyóként ömlik az áldozatok vére; országok keletkeznek, országok tűnnek el a rettenetes felfordulásban, az iszonyú rázkódás alatt.

Csodálva szemlélem a keresztyénségnek és a reformáció vallási eszméinek világmozgató, átalakító hatalmát. Egyént, családot, társadalmat, tudományt, erkölcsöt, gazdasági életet, politikát, alkotmány-formát, uralkodási rendszert áthatott és megváltoztatott az ebből kiáradó szellem hódító ereje.

Az első keresztyénség három évszázad ostromlása után megdönti a pogány császári Rómát, ámde a reformáció, közl négy évszázad küzdelmével sem bírta még legyőzni az elpogányosodott pápa Rómáját. Pedig célja ez, mint-hogy kezdettől fogva ez volt a cél. Már-már teljesen összeomlott, mikor egyszer csak összeszedte magát és a hódító reformációval szembe állt. Az ellenfél szellemi fegyvereit felismerve, magához vette azokat és ezekkel kiegészítve remekül kiépített egységes szervezetét, a pusztulóból ismét hódítóvá lett.

A reformáció minden szellemi fegyverének párosítása, a pápaság egységes szervezetével, ez a pápaság hódításainak, győzelmeinek alapja az újabb időkben. Nálunk különösen ezzel hódít. Eltanulta a reformációtól,

eltanulta a protestáns papságtól a néppel való bánás, a népre való hatni tudás mesterségét, sőt most már úgy látszik e dologban túl is tett rajtunk; eltanulta az iskolák állításában való hatásunkat; eltanulta a sajtó óriási erejének fontosságát. Ezekben is bizony tulszárnyalt bennünket. Nem azért hódít a pápaság, mert dogmája vagy erkölestana jobb volna mint a miénk, sőt ez mindenik nagyon is rossz az evangéliom mértéke szerint, hanem azért mert igen ügyes a maga céljaiban. Sem célját, sem erejét, sem munkáját nem forgácsolja szét egyéni felfogások szerint, hanem mindezt egy hatalmas egységbe pontositja össze.

Egység és szakadottság állanak egymással szembe. Mellesleg megjegyzem, hogy én a gazdagságot és szegénységet nem olyan döntő tényezőnek tartom, mint sokan tartják. Ha szellemileg tudnánk hódítani, akkor vagyoniilag is gazdagabbak volnánk. Mutatja ezt a reformáció százada is. Élénk, eleven szellemi hatás, az anyagiakban is gazdaggá tesz. Hogy most szegények vagyunk, és folyvást szegényedünk, az onnan van, mert szellemi hatásunk gyenge, nem elég erőteljes; nem bírja áthatni az önző szívet, az önző társadalmat; másfelől nem bírja megóvni népünket sem a gazdasági hanyatlástól és össze-sorvadástól.

Mit akarok tehát mondani? Mi volna tehát a teendő, hogy a kálvinizmus Magyarországon

ujra hódító vallási erővé legyen? Sok részletezés helyett én ezt evvel a fogalommal fejezem ki: *létesítsünk nagyobb egységet a szellemi téren.*

Nagyon szét vagyunk mi tördelve a szellemi munka, a szellemi harc mezején. Mindenik lelkes magá a vezér is, a harcos katona is, a munkás erő is. Meglehet, hogy akad nem egykettő, ki jól beválik mindenik helyen, s minden minőségben, de hogy kétezer lelkes és csaknem annyi presbiterium mind jó vezér tudna lenni, azt kívánni sem lehet. Sok oka van ennek. Legfőbb, hogy már nem is úgy nevelődött, és nem is mindenki születik úgy, hogy magától a szellemi világ nagy harcában eligazodni tudjon. Nincs az másképp egyetlen pályán sem. De vannak mindenütt a munkás csapatok élén kisebb vezérek, az egész munkaerő pedig egy vezérlet irányítása után megy.

Ime közigazgatási dolgainkban, külső törvények alkotásában egységet csináltunk, összeforrasztottuk az egyházakat egyházmegyékké, a megyéket kerületté, a kerületeket konventté, vagy zsinattá. Hát a szellemi irányítás, a szellemi hatás terén ezek a szervezetek nem tudnának semmit munkálni a Krisztus evangéliomi egyházának javára? Micsoda erő kényszeríti ezeket az egyházi szerveket, hogy ezek csak ügyes bajos dolgokat lássanak el, pénzeket vegyenek be, és adjanak ki; bírósági ítéleteket hozzanak és

TÁRCA.

IMRE SÁNDOR.

(Szül. 1820. aug. 6.; meghalt 1900. dec. 21.)
(Folytatás.)

Imre Sándor hosszú élete három nemzedékre és a magyar politikai és társadalmi élet három nevezetes korszakára terjedt ki: 1820-ban született és 1900-ban halt meg. Mint ifju, tanúja volt a harmincas és negyvenes évek nagy forrongásainak; mint férfiú, szemlélője s lélekben részese a nagy nemzeti küzdelemnek s az azt követő szomorú visszahatásnak; mint meglett ember, munkás tagja volt a nemzeti élet újjáteremtésének s utolsó órájáig fájdalmas szemlélője s szigorú bírálója annak az erkölcsi tespedésnek, mely a minden áron haladni kívánó nemzetet hatalmába kerítette. Életének minden szakaszában kivette, és pedig derekasan kivette a munkából a maga részét; de szerepelni, vezetni soha sem vágyott. Jellemének alapvonása volt a féltékenység menő *szerénység*, mint nagy kortársának, Arany Jánosnak, a kit ő, talán épen jellemök rendkívüli hasonlósága miatt is, igen szeretett s a kiról soha elragadtatás nélkül szólni nem tudott. Hogy mit értett ő maga a szerénység alatt, melyet kivált az író emberek első és elmaradhatatlan tulajdonságának követelt, hadd mondja el ő maga. Sok helyen, sok munkájában érinti ezt a kérdést, de legjobban megmagyarázza az

az Arany Aristophanesének ismertetésében, egyik legzebb aesthetikai értekezésében. Arról beszél, hogy Arany titokban fordítgatta Aristophanest, úgy, hogy környezete is alig tudott róla; mert:

„Az ember szerénysége gátolta a jeles költőt a nyilvános munkálkodásban. Cicero a szónoktól is megkívánja, hogy beszédében szemérmes legyen (ut pudeat eum.) Még szemérmesebbek vo tak egykor a költők; az igaziak talán ma is azok. Hogyne? Irónak lenni annyi, mint egy nagy, talán százezrekből áló közönség előtt felállani, mint annak tanítója, ki figyelmökre méltót, nagy részt nem hallottat beszél, tehát magát oly sokak figyelmére tartja érdemesnek. Költőnek, íróvá lenni annyi, mint millióknak énekelni, más szóval milliók legbensőbb, legszentebb, legkényesebb érzéseinek felelni meg és tenni eleget. Így gondolták egykor a költők. Így Berzsenyi és sok más, kivált ez a miénk. Ezért szokták rejtegetni dolgozataikat. Ezért féltek azok nyilvánossá tételétől — mintha attól is féltek volna, hogy más ajakon más az ize vagy értelme éneköknek. Ezért szoktak oly esdekelve kérni elnézést a közönségtől, mentegetőzni hazafisággal, a nyelvüvelés érdekeivel stb. Igaz, hogy érezték gyengeségöket is; néha valóban gyengék is voltak; de a legerősebbek is féltek és mentegetőztek, mint Balassa, Zrínyi; meg-megbánják, hogy irtak s elítélik verseiket, magoakat. Saját énjökkel pedig nem igen állottak elő. Ezt az utóbbi kor másképp teszi, tette Arany értéke és tudtával is; könnyen rávehetők az éneklésre, könnyen „fölfedezhetők“ s szeretnek ma-

hajtsanak végre stb. ? Az erő közlésének szervei nem lehetnek-e ezek egyszersmind? Tájékoztatni, buzdítani, vezetni mind a két ezer gyülekezetet egy nagy és felséges eszme felismerésére és egy nagy és felséges cél felé való haladásra? Micsoda nagy szellemi erő töke van a mi konventünbbsen?! De nemcsak közjogi és vagyoni ügyekben ohajtanánk mi azt tündökölni látni, hanem abban, hogy mintegy legfőbb presbiteri testület az ország harmadfélmillió kálvinistájának az élén, a maga szellemének, ismeretének, tudásának, hitének, szeretetének kincseiből, hintsen és szórjon lélekerősítő, egyházépítő kincseket is mind a kétezer ref. egyház részére. Ez a hatalmas testület bocsásson ki minden évben egy hatalmas irányító, tájékoztató, buzdító iratot a gyülekezetekhez. Magyarország 20-25 ezer presbitere előtt, vagy az egész nép előtt olvassék fel az az irat, hogy e tény által egy szellem, egy buzgóság, egy törekvés ereje fűzze össze az ország valamennyi ref. vallásu népét egymással és egymás között.

Hogy mást ne hozzak fel például, csak az egyet hozom fel, hogy mi jelentősége van az ily iratoknak, vagy leveleknek; emlékeztetek minden olvasót a Révész Imre „Tájékoztására“ a pápens idejében. Nemde ez a Révész-féle levél mentette meg a kálvinista egyházakat az egymásután való elbukás csuf veszedelmétől? Nem ez tette-e azon időben bátorra, erős szilárd hitű

kálvinistákká, meg nem ingatható egyháztaggokká az embereket?

A szellemi élet nagy központjaitól, a vezető nagy emberektől távol élő, küzdő gyülekezetek és lelkészek bizony kimondhatatlan áldást merítenének abból, hogy ha nagy kálvinistáink szólnának hozzájuk időnként, irányítva, felvilágosítva, lelkesítve őket a közös cél felé való futásban.

Most is van olyan veszedelmes idő az egyházra nézve, mint a pápens ideje volt. Ezt a veszélyt már száz formában és világosan feltárta az egyházi sajtó. De csak érezzük, tudjuk a veszélyt; sokan és sokszor csüggedeznek is. Hadd lássa, tudja meg már azt is minden kálvinista egyház, hogy nem magában áll; elszakíthatatlan testvér-lánc egy szeme ő is; és minden egyes tagja az egyháznak. Az egység tudata már magában nagy erő. De ezt az egységet éreztetni kell azzal az elhagyott, csüggedő, téveteg kálvinista emberrel. éreztetni úgy, hogy hallja szavát az ő hitsorsosainak, hogy lássa ime sokan küzdenek én velem.

Bizony mondhatom, hogy egy ilyen szellemi kapcsolat, és ennek hatása áldásosabb lenne, mint bizonyos apróbb segélyosztás. Ily uton kellene és lehetne megismertetni népünkkel, nem csak az őt hitbelileg fenyegető veszedelmet, de azokat az egyetemes érdekű egyházi célokat is, melyeket létesíteni szeretnénk, de nem tudunk. Ha csak maga a lelkész ösmeri némi részben a

gukról beszélni. Mert a létért való küzdéshez tartozik a költői díjért küzdés is.*

Ez a „pudor“, melyet „az utóbbi kor“ nem igen tart tisztelőben, ez volt az ő lelkének alapsajátsága. Ennek szinte tulságig viteleből érthető meg az ő életének sok, magyarázatra váró jelensége. Mert ez a lelki tulajdon annyira uralkodott egész gondolkozásában, hogy az emberekről való ítéletének megalkotásánál is első rangu tényező volt. Innét van, hogy kevés emberrel volt benső barátságban; innét, hogy őt sokan kevélynek tartották s iránta felmelegedni csak azok tudtak, kiket magához közelbocsátani méltóknak tartott; innét van az is, hogy a sarlatánságnak ugyan nála kevélylenebb és kitartóbb üldözője nem volt, de a sarlatánokat személyökben soha nem támadta; s innét, hogy, bár tehetségeinél, munkálkodásánál fogva vezetésre volt hívatva, a vezetést mindig átengedte másoknak, sokszor kevésbé érdemeseknek. És ezen a ponton már a szerénység szinte vétkül volna felróható, ha magyarázatául nem szolgálna ennek az ő származása, testi szervezete, életfolyása.

Egy hozzá közelálló, volt tisztársától, Kovács János nyugalmazott debreceni főiskolai tanártól kértem és kaptam a következő értékes, idevónatkozó adatokat: „Apja Imre József Csengerben született közrendű szüléktől, a debreceni főiskolában nevelkedett s tanulóháza s lelki és testi barátja volt *Ercsei Dániel* debreceni

főiskolai tanárnak. Az iskolai tantárgyakat is nagy szorgalommal tanulta, de még nagyobb szorgalmat fordított magának magán szorgalom által való művelésére; még pedig nem csak a classicus nyelveket tanulta oly nagy szenvedéllyel és sikerrel, hogy például Homérnak nagyobb részét könyv nélkül tudta; hanem a francia és német nyelvben is annyira ment, hogy, bár egyiket sem beszélt,* de az ezen nyelveken írt könyveket jól megértette s gazdag könyvtárában sok francia és német könyv volt, még pedig nem regények . . . Hogy honnan ismerte meg ezen képzett fiatal embert gróf Rhédey Ferencz, a biharmegyei mindenható főispán, azt nem tudom; de azt tudom, hogy ennél volt először alkalmazva Imre József, mint udvari káplán, de ezt az úri zajos életet nem tudta megszokni a szerény s mindig tanulással foglalkozó fiatal ember. Csakhamar Kis-Marájába, majd Hegyköz-Pályiba s onnan Bojtra ment papnak.

Az anyja *Váczi Zsuzsánna* volt, egy szelidlelkű, kevés igényű, egészen családjának élő igazi háziasszony, Váczi Sándor csökmei papnak a leánya. Imre Sándornak a felesége tökéletesen olyan természetű volt, mint ez az édes anya; — talán azért is szerette meg.

Ily szülöktől származva nem csuda, ha ő maga is oly szerény, oly kevés igényű volt. Társalkodni is mindig az egyszerű, kevés igényű, könnyű kedélyű emberekkel szeretett a kikkel az ő szokott modorában nyá-

* Két esztendeig élvén külföldön, beszélnie is kellett ezeket a nyelveket; azért ebben valószínűleg téved az érdemes feljegyzés. G. I.

* Bpesti Szemle. 1885. I. 23.

törekvéseket, ez magában nem ér sokat. De még a lelkész se mind ösmeri. Sok még egyházi lapot se járat, könyveket se vásárol, sok első osztályu fizetésen levő lelkész is az Irodalmi Társaságnak sem tagja; mit lehet ily körülmények közt várni a nép szellemi vezetése dolgában.

Csak oda térek vissza, hogy abban látnám egyházi életünk megújulásának biztos eszközét, ha közigazgatási testületeink átalakulnának szellemi életet közlő testületekké. Különösen szóljon a konvent a néphez, az egyházakhoz a lélek szavával, a hit szavával, a szeretet szavával, a lelkesítés szavával. A szakadozottság csüggesztő érzetét, az egység tudatából fakadó erő teremtő érzése váltsa fel.

Pénztökénket kamatoztatja a konvent, kamatoztassa a nála levő nagy szellemi kincset is egyházunk dicsőségére, a kálvinizmus szellemének hódítására.

Száz és ezer érdek kívánja azt, hogy e házában a kálvinizmus ereje meg ne gyengüljön, sőt minden azt kívánja, hogy hódítson. Nézzük-e még elfásulva tovább is, hogy csak gyengül, hogy csak roskadozik?

Eszembe jut itt a hős hugenotta vezérnek, a nagy kálvinista vértanunak, Colignynek életéből az a megkapó történet, mikor őt egyszer nejének zokogása kelti fel éjjeli nyugalmából, a ki férje kérdésére azt válaszolja: „sajnálom uram, hogy háborgatom nyugalmát, de midőn Krisztus

tagjait úgy tépik, mint most, mi e test tagjai érzéketlenek maradhatunk é? Rossznak találja-e, ha hü felesége, ki nem bírja elfojtani érzését, a kegyelmed keblére hullatja könyeit? Mi békén pihenünk, és testvéreink teste, csont a mi csontunkból, hus a mi husunkból a börtönökben sinylődik . . . A lovagi kard, melyet visel, arra szolgál-e, hogy elnyomja a nyomorultakat, vagy hogy kimentse őket a zsarnokok kezéből? . . . A hősnek hős felesége végül így szól férjéhez: „Felszólítom Isten nevében, hogy többé ne vonja ki magát, különben ellene tanuskodom az ítélet napján.“

Coligny nem vonta ki magát. Ma se vonja ki magát Magyarországon senki azon teendők elvégzése alól, a melyek dicső egyházunk nagyságának előmozdítására valók, mert félő, hogy különben igen sokan lesznek, a kik ellenünk tanuskodnak az ítélet napján.

Fekete Gyula,
ev. ref. lelkész.

A szövetkezetek, mint a krisztusi eszmék anyagi formái.

(A „fel-ötiszai vármegyék hitelszövetkezeteinek szövetsége“ f. évi közgyűlésén tartott felolvasás.)

(Vége.)

Igy nyernek anyagi formát a Krisztus eszméi a szövetkezeti életben. Mert a Krisztus vallása kiválóan gyakorlati. A pogány vallások a kultusz mystériumaiban értek célt; a Krisztus vallása a

jaskodva, enyelegve s tréfálkozva beszélgetett. Nem kereste a társaságot, sőt kerülte a zajos, — kivált a tivornyázó társaságokat, amelyektől felesége még jobban irtódzott; — de nem kerülte az embereket.“

Ezek szerint a szerénység és tartózkodó viselkedés Imre Sándornak örökölt, vele született tulajdonsága volt. Puritán kálvinista papi családból származott apai anyai ágon. Apai ősei a néphez, a tőle mindvégig rajongásig szeretett néphez, az anyaiak pedig a református egyház bajnokainak rendjéhez fűzték őt. Családjában ez a puritán szerénység apáról-fiúra szálló tulajdonság volt. Anyai őse, *Váczai András* a XVII. században Debrecen környékén több községnek lelkésze volt, s jelentékeny részt vett az akkor folyt szóbeli és irodalmi harcokban, a presbiterianizmus mellett emelvén nem hiába szavát. Atyja is képzett, tudós ember volt, de tudományával megelégedett, irodalmi babérokra nem vágyott; nem vágyott Imre Sándor sem, és, saját állítása szerint, talán irodalmilag soha nem is működött volna, ha helyzete némely értekezések megírására nem kényszeríti mintegy s ez értekezések révén Hunfalvi Pálnak figyelmét magára nem vonja, a ki felismervén az egyszerű vidéki tanárban a készültséget és tehetséget, az irodalmi munkásságra szinte kényszerítette.

Dr. Gulyás István.

Egyházkerületi közgyűlés 1700-ban.

— Debrecen sz. kir. város közlevéltárából. —

A régi debreceniek vendégszeretete vetekedett az egyház szeretetével; áldozatkészségük vallásos buzgóságokkal. A város öreg jegyzőkönyvei lépten-nyomon ta-

nuskodnak erről. Mikor sűrű tüzi veszedelmek miatt félelmetes volt templomokban összezsúfolva vennie részt istenitiszteleteken a gyülekezetnek, vagy mikor a város népe feles számmal kapuk őrizésére kényszerült fegyverbe állani dülő, fosztogató török, rác hadak ellen: akkor sem szünete t a szent szolgálat. Tiszteletes praedicator uraimék nyílt utcákon, a kapuknál, vagy a vigyázó filegóriák tövében szabad ég alatt tartának istenitiszteleteket. A városi tanács ki nem fogy akadémiákra készülő diákok pártfogásából, sem a polgárság az Ur oltárára szánt áldozatokból. Bár az anyagi életet ezerféleképen nehezítik és keserítik földi viszontagságok, — rendel a tanács: „Most lévén alkalmatosságunk, hogy eunyi számú népek *lelki javára vigyázzunk*, azért ötödik Praedicatornak Tiszt. Debreceni *Ember Pál* úrnak hivatalt adtunk. *A Scholában is szükséges lévén a tanítás és vigyázás, feles a Deákság, a Collegiumok az hazában mind el pusztultanak, ide gyűlnek mindenfelől: azért professorságra académiákból mostan lejött becsületes ifjak Debreczeni Herczeg János és Kecskeméti György* urak hivattatnak. (1704. febr. 3.) A katolikusok erőszakoskodásai, üldözései elől menekedő protestáns papok és tanítók hosszu ideig a debreceni nép házi tűzhelyénél találhatnak meleg fogadtatásra. Ez a vendégszeretet mindannyiszor meg-meg ujul a generalis gyűlések alkalmával is.

A tiszántuli ekklesiák seniorai (esperesei) és papjai ilyenkor a tehetős polgároknál láttatnak szivesen és a város vendégeli őket a közpénztárból.

1700. június 27-ről jegyezte fel a város valamelyik

kultuszt eszközül használja a szív nemesítésére, minél több jó tettek véghezvitelében. Az örökéletet mint végső jutalmat is, jó cselekedeteért nyerheti el az ember, világosan tanítja Krisztusunk Igy a *mi részvényünk nemesak földi percentre, hanem égi osztalékra is számot tarthat.* Mert így tanít Jézus: „Mikor pedig eljövend az embernekfia az ő dicsőségével és mind a szent angyalok övele, akkor ül az ő dicsőségének királyi székében és gyűjtelnék ő eleibe minden népek és elválasztja őket egymástól, mint a pásztor elválasztja a juhokat a kecskéktől. És állítja egyiket jobb, másikat bal keze felől. Akkor azt mondja a jobbkeze felől levőknek:

Jertek el én atyámnak áldottai, birjatok az országot, mely megkésztetett néktek e világ fundamentumának felvettése előtt. Mert éheztem és ennem adtatok; szomjuhoztam és innom adtatok, utonjáró voltam és befogadtatok engemet, mezitelen voltam és megruháztatok engemet, fogoly voltam és hozzám jöttetek!

Akkor felelnek neki az igazak, ezt mondván: Uram! mikor láttunk, hogy éhezted volna és tápláltunk volna tégedet? vagy hogy szomjuhoztál volna és innodadtunk volna? mikor láttunk, hogy uton járó voltál s házukba fogadtunk tégedet? vagy hogy mezitelen voltál és megruháztunk volna? vagy mikor láttunk téged betegen, vagy tömlőcében, hogy te hozzád mentünk volna?

És felelvén a király ezt mondja nekik: bizony mondom nektek, amit cselekedtetek egygyel az én kicsiny atyámfiai közül, én magammal cselekedtetek.

Akkor szól a balkeze felől levőkhöz: Átkozottak! menjetek az örök tűzre, mely rakatott az ördögnek és az ő angyalainak!

Mert éheztem és nem adtatok ennem, szomjuhoztam és nem adtatok innom, utonjáró voltam és nem fogadtatok be engemet, mezitelen voltam és nem ruház-

tatok meg, beteg voltam, tömlőcében voltam és meg nem látogattatok.

Akkor ezek is felelnek neki, ezt mondván: Uram, mikor láttunk téged éhezni vagy szomjuhozni, vagy uton járni, vagy ruha nélkül, vagy betegen, vagy tömlőcében és nem szolgáltunk volna neked?

Akkor felel nekik ezt mondván: bizony mondom néktek, mivelhogy ezeket nem műveltétek egygyel az én kicsinyeim közül, én velem nem műveltétek.

És elmennek ezek az örök gyötrelmre az igazak pedig az örök életre.

Igy állapítja meg Krisztus az emberi élet zárszámudását és mérlegét.

Ha pedig közülünk valaki úgy találná, hogy az én felolvasásom tartalma tulságosan ideális és inkább templomba való: egész tisztelettel *hivatkozom a mindennapi élet tapasztalataira és a komoly tudomány által megállapított élettani törvényekre.*

Csak megemlítem, hogy általános tapasztalat szerint az emberi élet anyagi és szellemi kincsei ott halmozódnak fel, ahol az ember testi és szellemi erőt a krisztusi eszmék vezetnek és szabályozzák.

Szabadságunk, közműveltségünk, vagyonosdásunk előfájának tápláló gyökerei a krisztianizmus talajából szivják a gyűnölösözésre indító elemeket.

Ez köztapasztalat.

A másik az egyetemes élettan.

Ez is azt igazolja, hogy az életalakok fejlődése, úgy a szerves, mint szervetlen életnél a rokon-elemek tömörülésétől, összeható működéseitől függ. Az egyetemes közszolgálat éltfentartó hatása, a végtelenségben mindenütt érvényesül. A közszolgálat krisztusi eszméjének teljessége és önzetlensége az erkölcsi és anyagi világban is a tökéletesedés főfaktora. Elemezzünk egy utszéli kavicsot, egy utszéli dudvát, vagy egy

nótáriusa: „A Praedicatorok Generalis gyűlésire minden Tractusbeli Praedicatorok ide jöven, Eskütt Uramékhoz szállítatnak; a közönségesből gazdálkodtunk számokra.“

E gyűlés legnevezetesebb tárgya superintendens választása volt. „Superintendensnek választották s tettek T. Kocsi János Urat, Scholanknak Professorát,“ több tudós irodalmi mű szerzőjét.

Talán nem érdektelen, ha elmondom, hogy miképen szállásolta el a generalis gyűlés tagjait a városi tanács, amint ezt egy véletlenül talált egykoru feljegyzés megörökítette. Kár, hogy a jegyzék, csakis a tractusok seniorait sorolja fel név szerint. Ime:

„A. 1700. 26. Juny Tiszteletes aláb megirt Senior Uraméknak és Adjunctusiknak szállásának osztása.

Szilágyi Tractus Seniora. T. Debreczeni István Uram Uj Hatvan uczában Polgári Gergely Uramnál. Adjunctusi: Erdődi Ferencz, Szilágyi János, Bika Sámuel Uramnál.

Ugocsai Tractus Seniora. Szenczi János Uram. Mester uczában Tot István Uramnál. Adjunctusi: Szabó István, Kerékgyártó János, Kerek Mihály uraméknál.

Szatthmári Tractus Seniora. T. Belteki János és Vári Mihály uramék. Péterfiában Csatári János Uramnál. Adjunctusi: Szabó Sámuel, Kis Mátyás, Bátor János Uraméknál.

Debreczeni Tractus Seniora T. Debreczeni János uram. Csapó u. Károlyi István Uramnál. Adjunctusi: Borsi János, Pataki Péter, Csókási János, Tiszabői István Uraméknál.

Beregi Tractus Seniora. T. Szatthmári András Uram, Csapó u. Veresmarti János Uramnál. Adjunctusi: Szentesi János, Gergely Deák, Varga György, Német Mihály Uraméknál.

Szabolcsi Tractus Seniora. T. Vecsei György Uram. Czegléd u. Pap Miklós Uramnál. Adjunctusi: Varga ucazi Eskütt Uraméknál.

Közép-Szolnoki Tractus Seniora T. Losonczy András Uram. Piaczban Vaczi János Uramnál. Adjunctusi: Gönczi, Balla Uraméknál.

Maramarosi Tractus Seniora. T. Szigeti György Uram, Fodor Péternél Péterfiában. (Adjunctusi úgy látszik nem jelentek meg; mert a szállást adó gazdák nevei töröltettek.)

Bányai Tractus Seniora T. Bányai Péter Uram. Miklós u. Ambrus Mihály Uramnál. Adjunctusi: Szücs Gergely és Királysági János Uraméknál.

Érmelléki Tractus Seniora T. Czeglédi Pál Uram. Piacz u. Baranyi Mihályné asszonyomnál. Adjunctusi: Borbély András, Bátor Mihály, Kamuthi György Uraméknál.

Bihari Tractus Seniora T. Ladányi István Uram. Piaczban Püspök István Uramnál. Adjunctusi: Nánási István, Nádudvari János és Barta István Uraméknál.

A püspökválasztó közgyűlésen hihetőleg annyian vettek részt, ahány vendéglátó polgárnak nevét olvas hatjuk a fentebb szöszertint lemasolt irásban.

Közli: *Zoltai Lajos.*

ragyogó drágakövet, illatos rózsát, zizegő buzakalászt, és végső eredményében mit találunk? . . . Azt, hogy egyiknél, mint másiknál az alkotó elemek tömörülése, a kölcsönös egymásra hatás eredménye. A nap fénye millió mértföldeken át sietett a dudva vagy rózsza szolgálatára; messze tengerekről utnak indult a felhő, hogy gyökereikhez, dus nedvet vigyen a lég kocsiján s még hány tényező hordta, főzte, alakította a tápláló elemeket, hogy kiüsse, gyenge fejét, hogy megnövekedvén, fentartsa fáját. Hiányozzék csak egy! ne érjen csak kellő időben csak egy is a közös munkához, azonnal gyászos sínlődés jelzi a hiányt. Szóval a természet-tudomány minden ága, a vegytan, a geologia, a biologia, még a csillagászat is, még a gazdaságtan is, még az elemi és kombinált mennyiség-tan is az ég és föld azt kiáltják, azt harsogják, hogy az a nép boldogul, mely összetett erővel hat, alkot, gyarapít!

Mélyen tisztelt közgyűlés! Mikor Gyulai Pált, mint a Kisfaludy-társaság elnökét keményen megtámadták bizonyos politikai okokból, elkéserevde ugyan, de nemes önérzettel fejté ki álláspontját tagtársai előtt, többek között így szólván: *én mindenekelőtt saját lelkiismeretemmel akarok jó lábon állani, bár kellőleg becsülöm mások véleményét is.*

Hát bizony, nekünk is kijut a nyilvános ítéletből mindnyájunknak, szövetkezeti tevékenységünk miatt, nagyoknak és kisebbeknek egyaránt; de mi is csak azt válaszoljuk Gyulai Pállal: *első sorban saját lelkiismeretünkkel akarunk jó lábon állani. S lelkiismeretünk, melyet Isten igazgat, megnyugtat minket, hogy csak haladjunk a megkezdett uton, mert a mi szövetkezeteink Istennek is tetsző intézmények, a krisztusi eszmék anyagi formái!*

Köszönöm szíves és becses türelmüket.

Andrássy Kálmán.

V é g s z ó.*

Azt az énekügyi vitát, mely e lapokban folyt, hozzá- intézett válaszában Szügyi egy jelentéktelen mellék- kérdésre zsugurította össze s terelte át. Hosszadalmasan fejtegeti, miként kell énekeink eredeti dallamát meg- állapítani, holott erről szó sem volt a vitában, csakhogy másról beszél Bodóné, mikor a bor árát kéri. Hogy a dallamok közlésében való következetlenségét védje, föl- állítja a „kritikus hangok“ a „közhasználatu hangok“ s a „variánsok“ gummi módra nyuló, gyarló teoriáját s aztán végül még meg is bámulja önmagát, hogy mily nagy dolgot cselekedett.

Hogy is járt el Szügyi egyházi dallamaink kiadá- sánál? Közölte az énekek ama hangjait, melyeket köz- használatuaknak tartott. Ugy, de ismerek 4—5 egyház- megyét, melyekben a közhasználat nem fogadja el kivé- tel nélkül a Szügyi megállapította énekeket.

Hasonlóképpen jártam el én is, vagyis énekeink- nek ama hangjait közöltem, melyeket meg én tartottam közhasználatuaknak. Tudom nagyon jól, hogy egy-két hangban ezek is különböznek némely más vidéken hasz- nált dallamoktól, sőt az eltérés lehet nagy is, pl. a CXXXVIII. zsolnárt általában d-durban szokás énekelni (így közli Szügyi is, én is), az őrségi és a gömöri egy- házmegekben a gyülekezetek doriai hangnemben ének-

* Ezzel a sorompó e kérdésben az érdeemes vitázók előtt le van zárva. Más közérdekű ének- és zeneügyi fejtegetések előtt azonban mindenkor szívesen tért nyitunk. Szerk.

lik a nélkül, hogy ezt azért szabad volna Szügyi-vel „utszéli változat“-nak nevezni.

Száz szónak is egy a vége: Szügyi eljárása s az enyém közt tehát lényeges különbség nincs, van azon- ban formai, mire ugylátszik Szügyi sokat tart s ez az, hogy ő a közhasználat szerint közölt dallamok mellett az eredeti dallam-hangokat is „feltüntette.“ Azonban ezt a különben is jelentéktelen dolgot teljesen értéktelenné teszi az a tény, hogy az eredeti dallamhangok feltün- tetését (a mint a Debr. Prot. Lap“ 25. számában is kimutattam) számos esetben pl. 5, 23, 46, 50, 60, 61, 91. zsolnárokban s más énekekben elmulasztotta; tehát az ő dallamai nem autentikusok, könyvből, bár pályá- zik erre, az eredeti dallamokat számos esetben megál- lapítani nem lehet. A 91. zsolnárt s az 5. dicséret már az ő teoriája szerint is beillenék „változat“-nak. A 46. zsolnárt utolsó tételében az által. hogy gis helyett g-t használ, az ének hangnemét s hangulatát változtatja meg; nem vitatom, melyik jobb, de az eredetitől való elterést nem jelezte. Ugyanilyen az „Uram a töredel- mes“ kezdetű ének melynek utolsó tételét Hassler így írta meg: e, f, e d, g, e; Szügyi pedig úgy közli ezt a tételt a hogy nálunk leginkább éneklük: e, a, g, f, f, e; az eredeti feltüntetése tehát ebben is elmaradt.*

Mindezzel csak azt akarom bizonyítani, hogy Szü- gyinek nem volt joga engem a dallamok dolgában kér- dőre vonni s leckéztetni. S ugyan mi alapon merészli azt állítani, hogy én vele szemben „ráfogás“-sal élek? Hiszen számos énekekben az eltérést tényleg nem tűn- tettem föl, hol hát a ráfogás?

Mikor Szügyi megrótt oly dolgokért, mik Bachnál is megtalálhatók, sőt megrótt dissonantiák olyan hasz- nálatáért melyekkel ő is (Szügyi) gyakrabban él és tu- datlansággal akart megbélyegezni e helyen is, a Sáros- pataki Lapokban is állítván, hogy Bach orgonára nem irt chorált csak vegyes karra; nem tételeztem fe róla rossz hiszeműséget, egyszerű tévedésének tartottam s tartom ma is; ő ellenben egyenest rossz hiszeműséggel vádol engem, mikor cikke kezdetén ezt mondja: „ezen különös eredményre (hogy t. i. Szügyi eljárása a dal- lamok közlését illetőleg mivel sem különb, mint az enyém) Hodossy ur álokoskodás útján, a hamis bi- zonyítás egy pár jól ősmert eszközének felhasznál- lásával jutott el.“ Az ily beszédet hagyjuk el, mert én Szügyi-nek ezt a személyes támadását ísmét vissza- utasítom s ezzel mondani valóimat e tárgyban befejezem.

Hodossy Béla.

Egy érdekes indítvány.

(Hozzánk beküldetett s minden m gjegyzés nélkül adjuk a követ- kező cikkelyt:

*Két essme.***

A nagykarolyi ev. ref. e. m. gyűlés elé terjesztve. Nagytiszteletű és tekintetes egyházmegyei közgyűlés.

A lelkészi nyugdíj-intézet felállítására a Prot. Irod. Társulat fejlesztésére van felhiva, ez idő szerint köz- egyházunk figyelme. Mindkét cél megvalósításához ke- ressük a pénztörést, de nehezen találjuk meg. Gondola- taink ott keringnek-forognak a gyülekezetek pénztára

* Mellékesen jegyzem meg, hogy ez éneknek Bachnál nem hat, mint Szügyi állítja, hanem tiz vegyeskari s orgona átírata található; sőt lehet több is.

** Ajánlom nt. Szöts Farkas theol. tanár ur s az egyházi lap-szerkesztő urak b. figyelmébe.

s a lelkészek jövedelme körül... de aggodalom ül e közben minden arcon.

És méltán! Mert gyülekezeteinkre több terhet tenni lelkészi karunktól tetemesebb áldozatot kívánni, nem egyebet tesz, mint közegyházunk lelegzése vagy vérkeringése elé újabb és veszélyesebb akadályt gördíteni.

Nagytisztelőt és tekintetes egyházmegyei közgyűlés!

Az a pénz, mely fent említett mindkét cél megvalósításához szükséges már megvan a közforgalomban; ezt csak meg kell váltani.

Buzduljon fel lelkészi karunk s a mit oly sokszor, oly lelkesen hirdetett, ma is hirdet és örökké hirdetni fog: valósítsa meg most maga. Álljon oda a közszolgálat oltárához s mondja ki, hogy a következő egyházi tisztújítástól, egy negyed századig, az esperesi szolgálatlaltól a legkisebb közszolgálatig, minden ténykedést, pénzbeli áldozat nélkül, ingyen teljesít.

Egyházmegyénk közigazgatási kiadását véve alapul 57 egyházmegyében megváltanánk e szerint 60—70 ezer koronát a lelkészi nyugdíjintézet s a Prot. Irod. Társaság részére. Hova fejlődnek aztán ez egy negyedszázad alatt.

Tudom nagy. és tek. egyházmegyei közgyűlés, hogy ez eszme megvalósításánál, nem ugyan elháríthatatlan, mégis néminemű akadályt az esperesi közszolgálat képez, a mely nagy terhénél fogva díjazásra igen érdemes, azonban egy másik üdvös eszmével ezen is segíthetünk, és pedig az egyházmegyék újabb és jóval kisebb beosztása által.

A lelkészi kar felbuzdulása s áldozatkészsége ezen régi idő óta s oly sokak által sürgetett eszmenek megvalósításával még csaknem annyi eddig mellőzött világi és egyházi egyént emelne fel tisztviselői rangra s állítna a közszolgálat terére

Hát nem szükséges-e ezt az eszmét is megvalósítani, a mikor látjuk egyfelől azt, hogy sok tehetséges és ambíciósus hitsorsosunk s lelkésztársunk mellőztetését látva leszerel s érezhető hidegséget mutat közügyeink iránt; látjuk másfelől azt, hogy óriási ellenfelünk még szolgáit is sorompóba állítja ellenünk.

Ezeket előre bocsátva azon alázatos kéréssel járulok a nagy. és tek. egyházmegyei közgyűléshez, miszerint:

a fent említett két eszmét, az ingyen közszolgálat és az egyházmegyék újabb és kisebb beosztásának eszméjét magáévá téve, azt javaslat alakjában az egyházkerület és konvent útján, vagy ha kell ezeknek ellenére is a közelebb összeülendő zsinat elé terjeszteni kegyesen méltóztassék.

Iriny, 1901. aug. 31.

A nagy. és tek. egyházmegyei gyűlésnek alázatos szolgálja:

Veress Imre,
ev. ref. lelkész.

KÖZÉLETÜNK.

A nagyszalontai ev. ref. egyházmegye közgyűlése.
(Vége.)

Az egyházi ingatlanon való beruházás tárgyában az egyházmegye régi szabályrendeletét az ujonnan telepített szőlőkre vonatkozó intézkedésekkel egészítették ki.

A tanügyi bizottság jelentésének tudomásul vétele után az egyházmegyei közköltéshez való járulást 5

fillérben állapították meg személyenként s egyben az egyházmegyei hivatalnokok tiszteletdíját a többi egyházmegyékben levő fizetésekhez mérten állapították meg és pedig az esperesét 1000 koronában, a lelkészi főjegyzőjét: 100 koronában, aljegyzőjét: 40 koronában, a közíg. pénztárnokét 100 koronában.

Majd a magyar-csékai leány egyház megalakulásáról való jelentést vették örvendetes tudomásul s Korda Andornak, ki az imaház céljaira 500 négyszögöl telket, nyers anyagot, s az egyház kiadásai fedezésére évi 50 koronát ajánlott föl, addig is, míg az adományozás hivatalosan bejelentetnék, köszönetet szavaztak.

A szintyei leány egyházat a segélyezendő egyházak közé felveendőnek mondván ki, köz alapi segélyre ajánlották: a szintyei leány egyházat 200 koronára, a tárkányi egyházat 100, a nyégerfalvai leány egyházat 100 koronára. A ref. segély egyletnek melegen ajánlja a gyűlés segélyezésre: a szintyei és kisházai leány egyházakat, a vadászi, gyantai és pankotai lelkészeket. A rendes államsegélyből a lippai egyház 200 koronát, a csermői 200 koronát, a szintyei 170 koronát, a magyar-csékai 100 koronát Sipos Imre belényesi lelkész 90 koronát kapott.

A számvevőszék jelentésének a sarkadi egyházi adókulcs leszállításának, a k. apáti-i templom javítására kivetett adókulcsnak jóváhagyása után, helyben hagyta a gyűlés a remetei második iskola tervét; a bajji egyházat pedig utasította, hogy 1903. szeptember 1-ig egy új iskola szervezéséről gondoskodjék.

Következett a szentleányfalvai egyház kérvénye, az egyházmegye engedélyé ellenére fölvevett 600 koronás kölesön utólagos jóváhagyása tárgyában; az engedélyt a gyűlés megtagadta; mivel pedig a szentleányfalvai egyház anyagi ügyei évről-évre annyira össze zavartattak, hogy abban tisztán látni nem lehet, a végleges rendezés és az ügyek mibenlétének megállapítása végett egyházmegyénk vizsgálatot rendelt el, melynek foganatosításával *Fabián László* tanácsbíró és *Csécsi Imre* aradi lelkész e. megyei aljegyzőt bizta meg.

Ezután *Asztalos Ferenc* b.-bőszörményi tanítónak megengedte a gyűlés, hogy a tanítótag mellett, annak hátránya nélkül, a b.-bőszörményi postamesteriséget, melyre kineveztetett, elfogadja, s a tanítói lakáson a posta hivatal részére saját költségén egy szobát építhessen.

A tanítói segély-egyletről szóló jelentés tudomásul vétele után *Borbély Imre* és *Stiglitz Sándor* nagyszalontai, *Vargha Sándor* és *Raffai Ilona* b.-bőszörményi tanítókat állásukban végleg megerősítvén, *Mezey Sándor* S. o. gymn. tanulót az egyházmegye alapítványára felvették.

Ezzel délután 2 órakor a gyűlés véget ért.

* * *

A gyűlés után a Korona vendéglőben közébedre gyültek a gyűlés tagjai, soraikban szokás szerint. Nagyszalonta intelligenciájának több, sőt más vallásu tagjaival is. Az ebéd mindvégig a legjobb hangulatban folyt le, tarkítva szellemes felköszöntőkkel, melyek sorát *Széll Kálmán* esperes nyitotta meg, ki az egyházmegye ősz vezérét, mindnyájunk példaképét, büszkeségét *Tisza Kálmánt* köszöntötte föl igen szép beszéddel; utána *Nagy Imre* főjegyző *Széll Kálmán* esperest köszöntötte föl szép, lelkes szavakkal; majd *Sipos Imre* gróf *Tisza Istvánra* emelte poharát, ki ugy szereti a szalontai egyházmegyét, hogy bár egy másik egyházmegye gondnokává választotta meg, a választást

nem fogadta el. *Tisza* István gróf a felköszöntőre nyomban válaszolva: nem azért nem fogadta el ugymond, azt a gondnokságot, mert a szalontai egyházmegyétől nem akart megválni, mert hiszen azzal úgy össze van forrva, hogy tőle elszakadnia lehetetlen; hanem, a ki ma gondnokságot vállal, az kell, hogy minden idejével szabadon rendelkezék, egyházmegyéjével állandó szellemi kontaktusban legyen, mert a jelenlegi súlyos idők ezt megkövetelik! Súlyosnak mondja az idöket, nem a külső viszonyokat tekintve, mert hiszen a külső viszonyok minket soha meg nem dönthetnek; Magyarországnak *szellemi téren* eddig is a protestantizmus volt *vezetője*, ezután is az fog, az akar maradni. Hanem súlyosak az idők a belső viszonyokat tekintve, mert éppen mostanság oly jelek kezdenek mutatkozni, melyek elfelejtetve a protestantizmus magyarországi hivatását, a szűk felekezetieskedés medrébe akarják azt szorítani, ettől pedig őrizkedni kell, mert mi Magyarországon *nem csupán felekezet* vagyunk! A magyarországi igaz protestantizmus terjesztőire, őreire: a lelkészi karra üriti poharát. Az éljenzéssel fogadott felköszöntő után *Böszörményi* Lajos egyházmegyénk két világi férfiát, kik mindig élénk részt vesznek az ügyekben, de a kik most a messze távolban betegen fekszenek: *Balogh* Elek drt és *Szikszay* Lajos' köszönti föl, kérve az Istent, hogy visszaadva nekik egészségöket, adja vissza őket nekünk.

Végül *Tisza* Kálmán mondott szép felköszöntőt a kálvinista nőkre, édes anyákra, kik a magyar Sionnak hű fiakat nevelnek.

Igy ért véget a nagyszalontai ev. ref. egyházmegye közgyűlése, mely nemesen munkálva az egyház ügyeit, egy szebb jövőnek biztató reményét gyújtotta föl!

Ssombathy István

Az alsó szabolcs-hajduvidéki egyházmegye közgyűlése.

Tartatott aug. 29-én d. e. 9 órakor kezdődőleg Debreczenben a vármegyeház nagytermében Zsigmond Sándor esperes és Lengyel Imre e. m. gondnok kettős elnöklété mellett.

Esperes ur Istenhez emelt buzgó ima után a gyűlést megnyitván, az egyházak küldöttéi átadták megbízó levelöket. Igazolás után gyűlés a meg nem jelentekről tudomást veven, Jakucs Sándor újonnan választott egyházi tanácsbíró az esküt leteszi. A múlt évi okt. 30-án tartott szoboszlói lelkészválasztást az egyházmegye örömmel veszi tudomásul, a megválasztott lelkészi, dr. Balthazár Dezsőt állásában megerősíti s úgy öt, mint az egyházat a bekebelezési díjak fizetésére utasítja. Tóth Irén h.-böszörményi, Csontos Margit, Somlyai Margit, Falábu Teréz h.-nánási tanítónők és Nagy Pál, Bornemissza N. tanítók a hivatalos esküt leteszik. Soltész László és Láposy János tanácsbírói, Tóth Lajos jegyzői tisztéről való lemondását gyűlésünk nem fogadta el, hanem felkérte őket annak tovább vitelére! A nagy gonddal készített esperesi jelentés, mivel az a gyűlés tagjainak előre megküldetett, felolvasottnak tekintetett, a jegyzőkönyvhöz csatoltatik, a kegyes adakozóknak hálás köszönet, esperes urnak pedig, mivel nagymérvű elfoglaltsága dacára minden egyházat személyesen látogatott meg, elismerés szavaztatik. Az egyházak részére a múlt évben történt adakozások összege 32,535 kor. 80 fillér. Az ev. ref. vallásnak lélekszáma 121,564. Az 1200 kor: államszegély szokott módon felosztatik; közalapról szóló jelentés tudomásul

szolgál; időszaki tanács tagjaiul a régiek választatnak meg.

Most az előző napon tartott lelkészértekezlet és tanügyi bizottsági ülés nagyfontosságú előterjesztései következtek, melyeket a gyűlés kivétel nélkül elfogadott. Sajnos, hogy az egyházmegyei lelkészi nyugdíjintézet felállítása felett a gyűlés napirendre tért és beváródnak tartja, — kellő anyagi eszközök hiánya miatt, — az országos lelkészi nyugdíjintézet szervezését, melyre nézve a konvent a kezdeményező lépéseket már megtette. *Soltész* Farkas Tetétlenül 48 évig szolgált lelkész nyugalmába vonul s helyére az új lelkész választása elrendeltetik. Az egyházmegyei számvéviszék felállítása az új zsinat tartásáig függőben marad; esperes ur megbizatik, hogy a kanoni látogatás alkalmával a számadások tüzetes megvizsgálása céljából egy harmadik tagot is nevezzen ki.

A zsinati törvények módosítását célzó javaslatok közül, mint kiváló fontossággal bírókat a következőket említjük meg: a vallásosság, a hitélet ébresztése, az isteni tiszteletnek az egész magyarországi ev. ref. egyházban egyöntetűvé tétele, az egyházi adóügy rendezése, a lelkészek szakszerű és gyakorlatiasabb irányú képzése, a lelkészválasztási törvények módosítása, nyugdíjintézetünk szervezése, az orsz. közalap tőkének nem központi, hanem egyházmegyénkénti gyümölcsözőbb kezelése, az államszegély felemelése, továbbá a tábortól lelkészek létszámának szaporítása és az ugyanott felállítandó püspökség kérdése ügyében az egyházmegye felterjesztést intéz a konventhez. *A részletekre* nézve pedig ezen változtatásokat ajánlja az egyházmegye: az *erdélyi unió* ne csak névleges, hanem tényleges legyen; az egyháztagok joga, kötelessége, a presbiteriumok és egyházközszégi gyűlés hatásköre szabatosabban legyen körülírva; az egyháztanács kevesebb tagból, a képviselői gyűlés több tagból álljon, s a hívekkel való gyakori érintkezés szempontjából gyűlések sűrűbben tartandók; a szolgálmányok feltétlenül megváltandók; a közalap alapszabályai átdolgozandók és mivel a domesztikai tüke egyházmegyénkénti kezelése jövedelem szaporulatot helyez kilátásba, a missioi egyházak nagyobb mérvben segélyezendők, azonkívül tekintélyes összeg fordítandó az orsz. lelkészi nyugdíj- és gyámintézet céljaira. Fegyelmi ügyek kezelésében a *Ritók-féle* javaslat elfogadásra ajánlatik. Az iskolai törvények, perrendtartás pótlandók; a tanárok, tanítók választási törvényeit precizírozni kell; nevezettek, a menyyiben az egyházak által választatnak, fegyelmi ügyekben első fokulag az egyházmegye hatósága alá tartozzanak. A segédle készlekről egészen új törvényszakasz állítandó be.

A csonka- és kegyeleti évre vonatkozólag az egyh. ker. 53/1901. sz. végzését az egyházmegye elfogadja; a parochialis könyvtárak felállítását kötelezőleg kimondja a Prot. Irod. Társaságba minden egyház tartozik belépni. A beregi egyházmegye ismert indítványát a gyűlés nem teszi magáéva.

A tanügyi bizottság előterjesztései alapján az egyházmegye egységes iskolai szervezetet és rendtartást óhajt, továbbá, hogy az iskoláknál a testületi élet szervezése körvonalozott szabályok által történjék. Dobó Sándor tanító egyháztörténelmi irkút gyűlés az egyházaknak és egyházkerületnek ajánlja.

Az egyházak közigazgatási, adásvételi, iskolai stb. ügyei közül említésre méltók, hogy a h.-böszörményi egyház a város hozzájárulásával már ez évben 4 oszt. polgári leányiskolát nyit meg, miért az egyházmegye ugy a hatóságoknak a nemes áldozatkészségért, mint a

szervező esperes urnak elismerő köszönetét nyilvánítjas P.-Ladány 3, Földes 2 és Martonfalva 1 új tanítói állomást létesít államsegélyvel. A nagyfalusi egyház, mivel a csekély díjlevél mellett nem kap állandó tanítót, iskolája államosítására kér engedélyt. Végül felterjesztés intézendő konvent utján a miniszterhez, hogy a hadköteles tanítók szünetében hívassanak be gyakorlatra.

Délben az egész egyházmegyei gyűlés szeretett gondnokunknak volt szívesen látott vendége az „Angol királynő” c. vendéglőben, hol megjelent egyházker. főgondnoka mélt. gróf Dégenfeld József ur is. Lelkes felköszöntőkben természetesen nem volt hiány.

Délután 2 bírósági ügy jött tárgyalás alá.

Referens.

Levél a szerkesztőhöz.

Kedves barátom!

Becses lapod f. évi aug. 31-én megjelent 35. számában nyílt levelet intéztem hozzád. Erre a levélre mint szerkesztő, megjegyzést tettem aztán a f. évi szept. 7-iki 36. számban „Egy kis ráadás a szerkesztői megjegyzésre” cím alatt a Tudósító is válaszolt.

En lapod 34. számában az ellen szólaltam föl, a mit az „Egyházlátogatás a debreceni egyházban” című cikkben közre adtál. Ez az alap, melytől eltérnünk nem szabad. En ezt a közleményt gonosz információból eredetnek mondtam. Te erre azt irtad, hogy a gonosz információ határozottan ki van zárva. Nézzük: ugyan-e?

Ez a cikk azt mondja, hogy: „A mint a vizsgáló bizottsági tagoktól értesülünk, a számadás vizsgálása rendjén a nehézményeknek egész sorozata került jegyzőkönyvre.” Tehát a jegyzőkönyvbe került észrevételeket teszi nyilvánossá. Nem helyezek súlyt arra, hogy a hivatalos dolgot szabad volt-e a tárgyalás rendje előtt nyilvánosságra juttatni, bár ezt a kérdést is fölvetném. Nem szólok erről, mert a presbiteriek előtt fel volt a jegyzőkönyv olvasva. Tehát csak a közlemény tartalmát vizsgálom újból, összehasonlítva a jegyzőkönyvvel, mely hivatalos alakban már az egyház birtokában van. És ennek az összehasonlításnak nagyon furcsa az eredménye. A tudósító e jegyzőkönyvből említ meg néhányat inkább általánosságban. Ilyen, 1. hogy: „A gazdálkodás sok kívánivalót hagy fenn, mert sem körültekintőnek, sem takarékosnak, sem gondosnak nem ismerhető; például 2. az épületek fentartási költsége jórészt felemésztí a jövedelmet; 3. az meg kuriosum hogy az ispotálytemplomi perselypénz hetenként való megolvastatása 42 korona évi kiadásba kerül.” Elég súlyos és érdekes vádak, kétségkívül nem a presbiterium dicséretére; csak az az egy baj van bennök, hogy nincsenek benne az egyházlátogatóság jegyzőkönyvében. Csak a 2. alatti lehetne talán vonatkozásba hozni a jegyzőkönyv e szavaival: 12 ház fentartási költségeit magasnak találjuk, mivel egy-egynek átlagos évi költsége a 300 koronát meghaladja; de hogy nem egy vele, sőt egészen más, világos előttünk, ha a debreceni lakbérleteket és azt tekintjük, hogy a közt a 12 ház közt több emeletes ház is van. Nem az a kérdés, hogy van-e a fenti állításokban valami, bár a legcsekélyebb igazság is; hanem az, hogy benne vannak-e a jegyzőkönyvben, a melyből nyilvánosságra kerültek. Nincsenek benne, állítom előttem, édes barátom, mert kezemben a jegyzőkönyv hivatalos kiadványa és benne hasztalan kerestem. Nem go-

nosz e hát az az információ, mely tényekül hirdetmásgyanúsítására, a canonica visitatio tekintélyének felhasználásával oly tényeket, melyek nem valók, a jelzett forrásban nincsenek meg. Aztán ugyanazon jegyzőkönyv nyomán hirdeti hogy nagy összegben hever kiint haszonbérleti és kamathátralék, holott a jegyzőkönyvben haszonbérző csak egyetlen egyszer fordul elő ebben a szövegben: „míg az előre fizetendő haszonbérek után a legkisebb késés esetén késedelmi kamatok szedettek;” hirdeti ezt is: „a kezelési rendszer (t. i. az alapítványok szerinti kezelési rendszer) ósdi, nehézkes és előbb-utóbb meglábolhatlan szövevénybe vezet” holott a jegyzőkönyvben csak ennyi van: „a kezelési rendszer bonyolult s kifogásolható. A kezelés egyszerűsítésére kell törekedni, melyet cumulatív rendszer mellett el lehet érni,“ hirdeti ezt is: „az egyházi 100 korona külön honoráriumban részesül a nagytemplomi porozásokért, holott sok helyen a meszelés óta nem volt semmi takarítás” pedig a jegyzőkönyvből ezt olvassuk: „egyik szolga a mostanában renovált nagytemplom tisztántartásáért rendes fizetésén felül 100 korona fizetést huz, mégis a nagytemplom ablakai az egyházlátogatóság tapasztalata szerint porosak és pókhálósak:” nem nagy dolog mindez, de kétségtelűül mutatja, hogy a Tudósító közlése nem hü, hogy nagyit, tehát színezi az észrevételeket oly alakban, a minőben azok nem emeltettek; színezi azért, hogy a presbiterium ellen annál nagyobb mértékben keltse föl az ellenszenvet. Igazam volt-e tehát, édes barátom, midőn az információt gonosznak mondtam, nem igaz dolgoknak terjesztését és a kifogásoknak nagyított alakban való közlését közérdek szempontjából is kárhoztattam?

Mindezek után le is tehetném a tollat, mert ily indulat és szándékosság ellen a védekezés alig ér valamit. Az ügy iránti tekintetből azonban teszek néhány észrevételt az „Egy kis ráadás”-ra, mert benne a tárgyra vonatkozólag megint olyanokat veszek észre, melyek, ha nem gonosz indulatból, csak csintalanságból eredtek is, kétségtelűen mutatják, hogy Tudósító a saját izlése szerint szeret alakítani és fogni fel olyat is, a mit én nem mondtam.

Itt van az egy bérlő esete. Azt mondtam, hogy elszökött a szerencsétlen és a boltot bírói zár alá vették a kis bolti felszereléssel együtt; mondtam azt is, hogy a zárlat soká tartott. Mindenki értheti, hogy a zárlat ideje alatt a bolt bérletét számítani kellett. Előállott tehát a hátralék s belőle alig folyt be valami a csekély értékű vagyon eladásából. Más mindenki azt mondja erre, hogy ez biz olyas valami, a mi megesik magánossal, megesik erkölcsi testülettel néha-néha. Keresni tehát a felelőt nem a mulasztásból, hanem a bírói eljárás és a bérlő vagyontalansága folytán előállott bérhátralékért, naiv intézkedésnek nevezni a követelés fentartását csak úgy lehet, ha valaki vagy nem érti az elmondottakat, vagy a kákán is göresöt keres.

Az is furcsa, mit arról az elveszettnek declarált alapítványról mond hosszan a Tudósító. Elmondtam a dolog történetét s végül állítottam, hogy „Ha ebben a dologban van valami alap újabb intézkedésre, ez a mai presbiteriumnak csak annyiban tudható be, hogy a régi nagynevű presbiterium által teremtett gypüt nem hánytá szét.” Nem tagadtam tehát, hogy lehet intézkedésre alap; de fenn kellett tartanom, hogy ezt a dolgot a levéltári adatok alapján még meg kell vizsgálni, ezért volt feltételes az állításom. Mire való tehát az a hosszú okoskodás? Legyen meggyőződve Tudósító, hogy a mily kegyelettel van ez a presbiterium a kegyes ala-

* Szeréntem: ez!

Szerk.

pítók iránt, éppoly készséggel hozza helyre az ösök hibáját, ha a vizsgálat folytán erről a hibáról meggyőződik.

A közigazgatási személyzet javadalmazása ellen nincs kifogás az egyházlátogatóság jegyzőkönyvében; az épületfenntartási költségek tekintetében már volt szó fentebb: azért ezekről itt nem szólok.

Az utólagos kamatfizetésnek én védelmére nem keltem, csak rámutattam azokra az okokra, a melyek miatt gyakorlatban van és arra a nehézségre, a melylyel az ily régi szokás változtatása egyházi téren jár. A kamathátralék tárgyában vár a Tudósító világos cáfolatot számszerinti adatokkal. Nincs rendelkezésemre más adat, mint a mi a számadás alapján az egyházlátogatóság jegyzőkönyvébe van fölveve. E szerint 35529 kor. 95 fill. az összes hátralékkövetelés. Hát ez két millió korona töke, annyi ház és oly jelentékeny földbirtok után mert haszonbérhátralék is van benne, soknak egyáltalában nem mondható, ha meggondoljuk, hogy ez zárlati hátralék, mely legnagyobb részben 1-2 hónap alatt befolyik. Nálunk félévessel hosszabb időről való hátralék feltétlenül be van peresítve; addig is az ügyvéd által való szorgalmazás alatt áll minden késedelmes fizető. Egyébiránt ide vonatkozólag elmondtam a kellő felvilágosítást az előző nyílt levelemben.

A közalapi hátralék ügyét is félre értette vagy nem akarta megérteni a Tudósító. Ennek a magyarázatja, a mint levelemben irtam az, hogy megváltásként fizetjük a közalapot 1895. óta pontosan, de aztán ki is vetjük évről-évre legnagyobb részben az egyháztagok által tett ajánlat alapján, de nem úgy mint a Tudósító gondolja és mondja elég drasztikusan, hanem a megváltási összeget alig pár száz koronával meghaladó összegben. Ezt aztán az egyházi adók módjára kezeljük. Nem folyik be mind, sőt, fájdalom aránylag keveset látunk belőle, mint az egyházi adóból. Értse meg már a Tudósító, hogy 1885. óta mindig végrehajtás alatt áll az egyházi adóhátralék, közte a közalapi hátralék is. És szorgalmazzuk a végrehajtást folytonosan a törvény értelmében. Hogy még sem megy azzal az eredménnyel, nem a mi intézkedésünkön és törekvésünkön mult és mulik. Ebből tehát ránk követ dobni, még pedig oly élesen, csak rossz akarral lehet, kivált midőn az első nyílt levelemben is erősen hangsúlyoztam ezt a dolgot; mert azt a fájdalmas tény, hogy ez országszerte így van, csak mellékesen említettem. Hogy aztán ezen a mellékes dolgon lovagol a Tudósító, ez is jellemző reá nézve: szereti a vesszőparipát.

Szinte megerőlteti magát Tudósító a cumulativ kezelés védelmezésében. Hát hiszen behozzuk mi is, mondtam a levelemben, ha a collegiumnál jönak bizonyul. Csakhogy már onnan is hallottuk kétes értékű hatását ennek a kezelésnek az alapítványokra nézve. Azt pedig a Tudósító sem tagadhatja, hogy ezzel a kezeléssel a 6% kamatjövédelmet elérni még nem sikerült. Így meg megvan ez a jövédlem. Ha tehát nehézségekkel jár is e nagyobb jövédlem biztosítása, mire való ezért ezt az alapítványok szerint való kezelést úgy elítélni?

Egyébiránt maga a Tudósító beismeri, hogy: „Mi (nini, hogy üti ki a szeg a zsákból magát. Ott volt tehát a Tudósító a visitatio tagjai közt. Egyházunk adófizető tagjának is mondja magát!) a kezelés tisztasága ellen nem említettünk kifogást,“ a mi mutatja talán azt, a mit levelemben is bizonyítottam, hogy a mi kezelésünk tiszta. Mégis oly nagy hajszát indítani ellene a saját meggyőződés és tanuság ellenére! Furesa, furesa

biz ez és jellemző! Szinte érthetetlen volna, ha nem irná maga a Tudósító: „Rendszerváltozásnak kell ott (már t. i. a presbiteriumban) bekövetkeznie, a mit az idő előbb vagy utóbb meg is hoz, a mikor a régi rendszerrel együtt eltűnnek annak emberei is.“ Nem ezt az időt szeretné tulerős támadásával siettetni? Valószínű. Mert — maga mondja — „az erkölcsi és anyagi világrend logikája nem fogja soká tűrni“ a tisztának elismert kezelést, a jó akaratú, habár alaptalanul sokban kifogásolt gazdálkodást. Mert „az erkölcsi és anyagi világrend“ a méltatlanul támadó mellett van. Az ő szabadalmazott tulajdona. Új dolog, de nem rossz. De addig, míg az a várva-várt új idő eljön, engedje kedves Tudósító, azokat az egyházkormányzat terén, a kik ott bizony tiszta kézzel és nagy jó akarral forgolódnak az egyház ügyeinek intézésében.

Végre kijelentem, hogy a levél elején bizonyítottaknál fogva csak egy esetben lesz még szavam. Akkor t. i. ha az idézetem hitelessége ellen tenne valaki kifogást. Különben tovább nem vitázom.

A mit mondtam, igazságérzetem sugalta. A méltatlanság nem hagyhatott szótlanul.

Kérlek, kedves barátom, légy szives ezt lapod legközelebbi számában közétetni.*

Szivesen üdvözöl, tisztelő barátod:

Somogyi Pál,
egyh. főjegyző.

IRODALOM.

Tompa Mihály reliquiái II.

(Vége.)

E II. rész 1. alrészében kifejti, miként akarja az igét hirdetni? Nagyfontosságú kijelentéseket hallunk a feleletben, mely irányadó, jellemző nemcsak fogadására, hanem egész igehirdetési irányára nézve. Hirdesse a lelkész az igét 1. a maga eredeti tisztaságában, meg ne zavarja azt emberi találmánnyal, balfogalommal, előítélettel. Ez az alap, a kiindulási pont; 2. beszéljen a lekipásztor érthetően és világosan s e tekintetben inkább a formákon tágitson, melyek akadályoznak abban, hogy magát minél inkább megérttesse, mint kényszerítő rámba szorítva gondolatait, a mikor a hallgatóknak előbb azon burkok lehántásával kell vesződniök, mikbe a szónok gondolatait takarta. Inkább elviseli ama szemrehányást, hogy beszéde nem felel meg szorosán a formáknak, mint ama vígaszthatatlanságot, hogy hallgatói nem értik meg; 3. igehirdetése céljaul az építést, javítást tűzze ki; ne szórakoztatni akarjon, ne feltűnést keressen, ne szónoki élvezetek nyújtására törjön, hanem építsen, javítson; 4. tanítson hazaszeretetre. A szószerék az étellel folytonos összeköttetésbe álljon, ezért a fontosabb nemzeti események, ünnepélyes mozzanatok jogot követelhetnek arra, hogy róluk tudomást vegyünk, de minden erővel kerüljük, hogy a szószerék a külélet politikai küzdelmeinek visszhangja és szolgája legyen; 5. legyen a szószerék a gyakorlott hibák és köznapi vétkek ostromozója,

* Közzé teszem szivesen; de ezzel aztán ezt az ügyet a magam részéről én is befejeztem; óhajtom. Mindakét; általam egyformán tisztelt fél elmondta a magát, itéljen a nagyközönység. Különben is most már a lényegtől eltérünk s a mellékes szempontok mesgyéjére csaptunk át. Szerk.

de szeliden s általánosságban. Itt kitünő gyakorlati utasításokat ad arra, meddig szabad elmenni az emberek vétkeinek ostorozásában, mimódon kell ezt eszközölni, hogy visszahatás nélkül javulás legyen az eredmény; 6. legyen a predikáció rövid. A lelkesültség pillanata sem szónoknál, sem hallgatónál nem tart sokáig, ezt a pillanatot használja fel a lelkész s ha ez elmúlt, bátran leszállhat a szószékről. E rövid beszédben aztán alkalmazkodjék mindig gyülekezete lelki szükségleteihez, csak úgy lesz meg minden beszédének kellő hatása az életre; 7. végül legyen a beszédben *csin és jóizlés*. Ezek a T. homilétikai elvei, tiszta, egészséges, protestáns elvek, s kik beszédeit ismerik, bizvást vallást tehetnek, hogy ő ez elveket nemesak felállítja, hanem minden egyes alkalommal követi is, sőt nem hogy a gyakorlat maradna alatta a hirdetett elveknek, de beszédeiből még több s igen fontos elvet lehetne elvonni. A 2. alrészben pastorális elveit fejti ki tömör rövideggel. Legyen a papban mindenek felett *emberszeretet*, aztán *türelem*, (inkább *tűrjön*, mint *bántson*, inkább *szenvedjen*, mint *bosszút álljon*), (de sok pap szívére vehetné!); legyen *nyájas*, nem örökös mosolygó kétszínű kézmosó, hanem egyenesen emberségesen jó; továbbá *alázatos* földönecsuszás nélkül, *méltóságát érező* kevélység és döllyf nélkül, *szerény* alacsonyság nélkül, *békeszerető* kegyvadászat nélküli, egyszóval *példa mindenkben*; a hirdetett ígé váljék tette az ő életében, cselekedeteiben ismerjen rá a világ tanáira és így tovább... Látnivaló, mily eszményi magaslathoz fogja fel s itéli meg T. a lelkész pályáját s mily kiváló érzékkel rajzolja azon vonásokat, melyekből a jó, a hű lelkipásztor jelleme alakul. Kinek ily magas fogalmai voltak pályájáról, bizony követendő példa vala ő e tekintetben is a közönséges felfogásu s érzületü nagy többség előtt. A III. részben elmondja, hogy e nagy munkában a nagy cél megvalósításában számít először Isten segédelmére, azután egyháza előjáróinak, az egyháztanácsnak támogatására, a tanítók segítségére s végre összes híveinek szeretetére. Dióhéjban valódi kis kézikönyv a beköszönő beszéd, mely a lelkipásztori hivatásról eszmébőséggel nagy gyakorlati tudással, emelkedetten s főlemelőleg, meggyőződésből s meggyőzőleg beszél. Minden lelkész nagyon sokat tanulhat belőle, a kezdők pedig igazi utmutatót találhatnak benne.

A XVI. számú I kor. XIII. II. alapján *kiboecátó beszéd*. Érzelmes bevezetés után, melyben az elváló lelkészt a haldoklóhoz hasonlítja s a haldokló bucsuját s végső áldását festi: elbucszik ő is volt híveitől s megáldja őket az apostol áldásával. Kívánja nekik, hogy *legyenek jóegészségben*, mely legfőbb földi jó, de e külső egészség mellett *épüljenek is*, t. i. lelkeikben minél nagyobb növekedést vegyenek; mivel pedig az emberi élet oly gazdag fájdalomokban: *vigasztaltassanak meg* s hogy minél kevesebb fájdalomuk legyen: *egy értelemben legyenek s békességben lakjanak*, akkor a szeretetnek és békességnek Istene leszen velök. Gyönyörű parafrázisa a textusnak, melyet nyomról nyomra követ, egyes különálló eszméiben remekül áthidal, egybekapcsol; azután bucsút vesz egyenkint az iskola tanítótól (olvassák el sokan e sorokat s lássák meg, hogy az igazi lelkész milyen viszonyban él tanítójával), az előjáróktól stb. áldás-kívánással végzi beszédét.

Még egy tartalmas esketési beszéd s egy korán elhunyt ifju halála felett lelkében támadt bánatos reflexiók érzelmes leírása van a kötetben.

Összegezzünk:

Meglepő jelenség e könyv a mai korban. Látszik, hogy nem most készült. Egy más kor eszményisége, egyszerű fensége, bájos természetessége, a muzsák és az apostolok ihlete ömlik el minden során. E mai bombasztikus, szószallagos, mesterkelt, álpáthószos világban *intés, ujjmutatás tanulság* minden betűje. Igazi tanulmány tárgya szövegszerűség, a helyes főtétel megállapítás, arányos megkapó felosztás, logikus tárgyalás, világosság, egyszerűség, keresetlenség, természetesség, az igazi hatás e nagy titkai tekintetében. Különösen kiemelendőnek tartom azt a skrupulózitásig vitt lelkiismeretességet, melyet beszédei beosztására s kidolgozására fordít. Maguk e beszédek önként kínálkoznak oly ablakul, melyen a költő lelkébe betekinthetünk, midőn beszédeire készül. Előbb teljesen megemésztí mintegy a textust, behatol annak mélyére, mérlegeli azt minden vonatkozásában s akkor megcsinálja dispositióját: felállítja főtételét, megállapítja a részeket, sőt beosztja még az alsórészeket is s mikor a váz már teljesen kész, akkor dolgozza ki beszédét. Innen van, hogy soha nem csapong, nem terjeng, mellékgondolatok utvesztőjébe nem téved, hanem halad mindig az előre megállapított egyenes csapáson. Egy helyén kívüli eszme, gondolat vagy szó nem zavarja beszéde menetét s nem töri meg művei szoros egységét. Oly rideg fegyelmettséggel ragaszkodik eszme-menetéhez, hogy világosabb, áttetszőbb, csaknem egyszeri elolvasásra elmondható egyházi beszédet soha nem olvastam. Egy beszédénél még másik vázlat is van közölve, a mi nyilván igazolja a mondottakat, a mi különben beszédei alapos áttanulmányozásából is nyilván kiviláglik, hogy előbb mindig megcsinálta vázlatát, sokszor nem is egy, hanem több vázlatot s csakis így érthető hogy csaknem minden dispositiója meglepően példányszerű. A homilétika tanára bátran veheti fel gyakorlati óráin tanulmány, fejtegetés, boncolás tárgyul; jobb utmutatóra, gyakorlati tanács, és példaadóra nem támaszkodhatik.

Iránya az egyszerűség, természetesség, ezt sürgeti ételben, italban, öltözetben, erkölcsökben, e célból sok helyen kiméletlenül ostorozza a természetellenességet, fényűzést, dobozást, eledelekben bujálkodást, e „mesterséges mérgeket”, a mint találóan nevezi. Természet-szeretete, mely oly sok költői remek alkotására ihlette, itt is lépten nyomon előcsillan s lesz mintegy irányadója erkölcsi elveiben is. A természetre utal mindannyiszor, valahányszor a kor bűneit feddi: nézz körül ember, menj a természethez, az megtanít élni. De tárgyát természetesen szélesebb körből meríti; a természet mély költészetén kívül a gyermeki istenfélelem, a krisztusi nemes emberszeretet, a tiszta erkölcsiség zavartalan forrása bugyog beszédeiben szakadatlanul. A költő és a pap, a természeti egyszerűség s a nagy eszmék és eszmények felkentje, az isteni igazságok s embert boldogító ideák költői interpretátora egyesül minden szóban, minden gondolatban. Igaza van közrebocsátónak, hogy e beszédeket „olvasni gyönyör, tanulmányozni haszon, átérzeni és megérteni a léleknek igazi ünnepe napja” s ama tekiutélyes angol papnak, ki néhány beszéd vázlatát hallva, így nyilatkozott: „Bizonyára, Uram! ezek a legbámulatra méltóbb beszédek közé tartoznak, melyeket valaha hallottam!” (X. l.) Tanulhat belőle a tudós, s megérti a legegyszerűbb ember, lehet buvárkodni mélyein s élvezzük egyszeri hallásra. A nagy mester tömör gondolatgazdagsága s egyszerű előadása jellemzik e beszédeket. Iránya, — a mint az más nem is lehet, — nemesen népszerű, át-

látszóan egyszerű, tiszta, világos; maga mondja: inkább akar érthető lenni, mint művészi, s éppen ezért lesz valóban művészi. Szentírásbeli idézet elvéte fordul elő e beszédekben s mégis biblikus, kenetes minden gondolata, minden szava, mert igaz evangyéliumi szellemenben fogantatott minden betűje.

Csak a lehető teljesség kedvéért említem meg, hogy közrebocsátó elvétett néhány hiányos vagy hibás mondatszerkezetet. A 26. lapon „a napnak heve megbarnítja ugyan a földmives ábrázatát, de meg is óvja attól, hogy *mint a nagy világ puhult fia*, minden kis légváltozás miatt nem éri betegség”. Teljesen érthetetlen a 47. lapon: „Pál addig is, mig ezt tehetné (t. i. Rómába mehetne) sir, sirása közben e felkiáltásban: Nem szégyenlem a Krisztus evangyéliumát, a mi által áthatva, lelkesülve van egészen az evangyélium felséges volta. (?) Tompánál nagyon nehézkes a 4. lapon: „távol vagyunk vakmerőek lenni birodalmunkban”.

A nyomás szép, tiszta, sajtóhiba nincs, de a revízió sok hibás kommatizálást elnézett. Csak egy nagyobbat említek: „melyeket lábaiddal eltaposván észre, sem veszesz” 55. l.

De ezek lényegtelen dolgok az érdemben mondottak mellett. Hála és elismerés a buzgó S. Szabónak, ki e kötet közrebocsátásával maradandó kincsessel ajándékozta meg predikáció-irodalmunkat. Egy újabb szép és nem hervadó koszoru ez a halhatatlan emlékének. Aranynyal szólva „ehez a szemem” a reliquiák folytatását.

Kiss Ferencs
ref. lelkész.

KÜLFÖLD.

A magyar protestáns ifjak külföldön.

Ismét közeledik az évnek az a pontja, a midőn néhány végzett theologus hazánk földjét itt hagyva a művelt külföld tudományos csarnokaiban óhajtja kibővíteni eddig szerzett ismereteit, hogy visszatérve egyháza javára gyümölcsöztesse az idegenből haza hozott tapasztalatokat. A magyar protestáns ifjak külföldi időzését irányadó körökben igen ellentétesen s tegyük hozzá gyakran egyoldalulag ítélik meg annyira, hogy joggal kérdésbe tehető, miszerint a külföldi tartózkodásból származó haszon arányban áll-e a pénz- és időáldozattal. Ha ezen kérdés feltevése mellett megemlítjük, hogy ma már tudományos intézeteinkben csekély különbséggel elsajátíthatók azon ismeretek, a melyek főképpen a lelkész magasabb képzettségéhez okvetetlen megkívánatnak, nagyon is kétes értékűnek látszik a külföldi időzés. De mig egyfelől sokan úgy gondolkoznak, hogy egyházunknak rendkívül előnyére szolgál az, ha lelkészei között európai látkörrel bíró férfiak vannak, másfelől nem hiányoznak olyan hangok sem, a melyek határozottan elítélik avagy kicsinylik a végzett hittanhallgatók külföldi időzését. A felfogásoknak ezen ellentétessége indított engem arra, hogy ezen kérdést fejtegetés tárgyává tegyem s elmondjam a magam szerény véleményét a magyar prot. ifjak külföldi tartózkodásáról.

Ha valamely kérdés megfejtésénél, ugy itt ugyan csak érvényesülni kell a „Sine ira et Studio”. Tacitus-elnék, a mennyiben a prot. lelkészek két táborra oszthatók a szerint, hogy voltak e külföldön vagy nem s így a fejtegetés alatt levő tárgyról mindenik tábornak

más a véleménye. Vegyük most először tekintetbe azon kifogásokat s ellenvetéseket, a melyeket a külföldi tartózkodás ellenzői felhoznak. A külföldön időző ifjak — így szól az egyik ellenvetés — csak sörivással foglalkoznak s hazajövén „nagyképüsködnek”. Szó szerint idézem ezen szavakat, a melyek egy kiváló egyházi férfiú ajkairól hangzottak el — bizonyára nem éppen elfogultság nélkül. Azon ifjakról, a kik itthon jelesül végeztek s legtöbb esetben iskolai hatóságok teljes bizodalma által kísérve indulnak utnak, alig tehető fel, hogy idejüket csupán sörivással töltenék el s így eddigi jó magaviseletüket, ismert szorgalmukat megváltoztatva az elvett jótéteményekért rut háatlansággal fizetnének. Miért tartanak fenn akkor az egyes főiskolák a külföldre szóló alapítványokat, ha ezeknek odaítélése egyes jeles ifjak részére éppen semmit sem eredményezne. A mi a „nagyképüsködés“-t illeti, tagadhatatlan, hogy ezen ellenvetésnek van némi alapja. Csa hogy ezt az ellenvetést se becsüljük sokra. Ha egy pár gyengébb jellemű emberül kellő szerénység hiányában bizonyos kicsinyléssel találkozunk olyan tisztársakkal szemben, a kiknek a körülményeknél fogva nem volt alkalmuk külföldi egyetemeket látogatni, még ebből nem lehet következtetni az általánosságra. Azt hinni, hogy már csak az lehet kiváló lelkész és tanár, a ki hazáján kívül is szemlélhette a világ folyását, érezte s tapasztalta az idegen szellem befolyását, balgaság volna, mert hiszen hány kitűnő egyházférfiú működik közöttünk, a nélkül, hogy csak egyszer is átlépte volna országunk határát.

Sokkal komolyabb számba jöhet azon kifogás, hogy némely ifjak külföldről ferde szokásokat, a magyar prot. egyházi étellel össze nem férő szellemet hoznak haza, a melyet itthon ha érvényesíteni akarnak, összeütközésbe jönnek a fennálló renddel, a mi gyakran egyeseknél a lelki egyensúly megzavarását idézi elő. Ez a jelenség nem ismeretlen előttünk, csakhogy valljuk meg őszintén, miszerint az indokok kikutatására nem sok figyelmet fordítottunk. Ha látjuk azt, hogy egy-egy férfiú, a ki külföldön eddigi világnézetét más, idegenszerű világnézettel cserélte fel, mint képes egyházát a végveszélybe sodorni, híveit az anyaszentegyház törvényei ellen sorompóba állítani, atyjafiaival erőszakosan felvetetni az állszenteskedés köpenyegét; ha látjuk, hogy egy másik képtelen lelkészi szolgálatra, mert külföldről szilárd lelkierő helyett szédült kedélyt, szellemi képességeinek csak a roncsait hozta haza: fájdalommal kell felkiáltanunk s aggódva kérdenünk: miért segítjük elő ifjaink külföldi időzését, ha abból egyházunknak gyakran ily nagy kára, vesztesége van. Ne mondjuk azt, hogy ez a káros jelenség a külföldről hazajött ifjak között nagyon el van terjedve. Mindenesetre nincsen. Többé-kevésbé mindegyiken meglátszik a külföldi szellem, de az idő lassanként legtöbbről letörli azt, a kiről pedig nem törli le, szerencsétlen, elégedetlen marad egész életére.

Rendkívül nagy baj reánk magyarokra nézve, hogy Európában egyetlenegy nép sincsen, a melynek szelleme, világnézlete a miénkkel rokon volna. Így ifjaink külföldön teljesen idegen légkörben, egészen más világban mozognak, nem csoda aztán, ha annyira megváltoznak. Mindenesetre meg kellene fontolnia minden ifjunak, a ki külföldre akar menni, hogy melyik ország volna reá nézve legalkalmasabb tartózkodási hely.* Anglia, Franciaország, Hollandia, Németország és Svájc,

* Ez már nagyon igaz; rég hangoztatom!

ezek azok az országok, a hová a végzett theologusok szoktak menni. Ezen nemzetek faji és jellemi sajátosságait, szellemi életét részint könyvekből, részint tapasztalatból behatóan tanulmányoztam s arra a meggyőződésre jutottam, hogy főképpen Anglia egyáltalában nem való a mi ifjainknak. Az angol nép jellege a végtelék között csapong. Míg egyik felől göresösen ragaszkodnak az anyagi javak után s minden eszközt felhasználnak arra, hogy materialisztikus törekvéseiket kielégíthessék, addig másfelől mély valóságossággal bírnak, a mely vég nélküli áldozatkészségben, buzgó adakozásban nyilvánul. Ők egyszerre áldoznak a mammonnak és a vallásnak! Tessék megítélni, hogy mi történik azzal az ifjával, a kit jellemének határozott kifejlődése előtt sorsa ily végtelék közé állit. Vajjon nem fog-e elszédülni, elkábulni, nem fog-e szánakozni összehasonlítva Anglia vallási állapotát a miénkkel, nem fog-e szánakozni hazájának hitsorsosai felett? Kábult állapotban nem veszi tekintetbe, hogy Anglia tengerrel körülvett földje, sűrű köde a kedély, jellem és világnézet kifejlődésében csak nem hozhatja létre azt az eredményt, a mit hazánk egészséges levegője, bércel és rónával megáldott földje. E rövid jellemzés egyáltalában nem akar kicsinylés lenni azon férfakkal szemben, a kik az angol szellemből erőt merítve egyházunknak diszével szolgálnak, a kik a skótok vadregényes honából csak a jót hozták magukkal haza, ellenben a tulzást, a pietismusnak szerelenségét ott hagyták. De még ezek a férfiak sem fogják azt tagadni, hogy az a beteges áramlat, a mely néhány évvel ezelőtt egyházunkban megindult, Angliát tekintheti szülőföldjének. Az evangelium vigécei, ha ugyan meg volna engedve e két szó összefüggése, pietisztikus működésük közben, szavuknak nagyobb súlyt adandó, mindig Angliára hivatkoznak, sőt egy ilyen apostol nem átalotta egyháztanácsának az ülésen élesen hangsúlyozni, miszerint nálunk sem kellene egyházi adót fizetni, mert Angliában s Amerikában sem fizetnek. Ha ilyen szellemet hoznak haza az ifjak Angliából, az a kérdés merül fel még, hogy talán a theologiai irodalom van vonzó hatással a hittanhallgatókra, Erre a kérdésre nem mernék igennel felelni. A protestáns világban az angol theologiai irodalom soha sem vitt vezérlő szerepet, olyan jelenség mint Spurgeon csak kivételt képez, különben ő nem is a tiszta protestantismusnak, hanem az anabaptismusnak volt a vezérlő apostola. Az Angliában divatozó szektáskodás nagy mérvben akadályozza a tudományos theologiai irodalom fejlődését, hiszen ott a lelkészek elméleti dolgokkal egyáltalában nem szeretnek foglalkozni, predikációikat pedig litografált ívekről olvassák le. A lelképásztorok főfeladata a propaganda-csinálás egyházuk érdekében.

Nem akarunk több szót vesztegetni az angliai állapotokról, mert még a britt szellemnek valamely heves tisztelője könnyen az elfogultság vádját vethetné szememre, hanem áttérek Franciaországra, a hová ifjaink szintén el szoktak látogatni, hogy a párisi egyetem hallgatói legyenek. Hogy Franciaországban a protestáns jellem erősítésére nem sokat lehet tenni, magától értődik. Franciaországnak 38 millió lakosa van, abból protestáns alig egy millió, a mi annyi mint egy csepp a tenger vizében. Állami és közintézetekben a katolikus szellem dominál. Páris pedig, mint világváros ezer meg ezer veszélyt rejt magában az ifju emberekre. Ha a magyarországi ifjak meg akarnak ismerkedni a francia vallásos élettel, mindenesetre helyesen teszik, ha ellátogatnak e nagy nemzet országába, mert a hugonották küzdelme csak felemelő hatással lehet, de ott huzamosab-

ban lenni, sőt az egész külföldi időzést Franciaországban tölteni el, mindenesetre sok szellemi eredménnyel nem jár.

(Folyt. köv.)

Veress István,
ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Az iskolai év megnyitása a debreceni kollegiumban.** Folyó hó 9-én történt meg, a mikor az ifjuság élén az összes tanárkarokkal, melyek előtt ismét szeretett püspökünk Főtiszt. s Méltóságos Kiss Áron ur haladt, délelőtt 9 órakor a nagytemplomba vonult, hogy pecsétünkön kifejezésre jutott jeligénknek megfelelőleg, mielőtt munkához fognánk, imádkozunk s Istentől kérjünk kegyelmet a nagy feladat megoldásához, melynek küszöbén állunk. Rendesen el szokták ilyenkor e helyen számlálni, hogy városunk jelsei közül kiket láttunk ott e napon és alkalommal az Ur hajlékában. Most azonban e szokástól eltekintve, egész általánosságban csak annyit jegyzünk meg, hogy noha közeletünk zászlóvivői nem mind hiányoztak, mégis talán mind ezek, részint mind és főképpen a nagy közönség részéről nagyobb is lehetett volna az érdeklődés . . . Különb mint rendesen, ugy most is főiskolánk lelkésze Csiky Lajos volt a szónok, kinek szép imádsága után s az arra következett énekek elhangzásával a tanárkarok a főiskola kis tanácstermébe vonultak vissza s ősi szokás szerint ott hallgattuk meg ősz vezérünk Kiss Áron püspök ur ajakáról azoknak a szép és a szeretet közvetlen melegét sugárzó megnyitóknak egyikét, melyek nélkül mi már ezeket az ünnepeket el sem tudnók képzelni. A püspöki beszédre kollégiumunk ez idő szerint való rektor-professora Dr. Öreg János adta meg a talpraesett méltó választ s ezután az egész közönség a szomszédos nagy gyűlésterembe ment át, a hol szintén Dr. Öreg János tartotta meg rektori székfoglalóját. Arról értekezett, hogy: „**Hogy kell tanulni?**” Sok érdekes neveléstani igazságot elevenített fel mindnyájunk emlékezetében, igazolva azokat a gyakorlati életből vett példák által s csak az volt a kár, hogy az ifjuság, melynek okulására szólott különösebben ez az érdekes felolvasás, már itt nem volt olyan számban jelen, mint az óhajtott lett volna. A történelmi hűség okáért feljegyezzük azt is, hogy Debrecen városa részéről az itthon nem levő polgármestert helyettesítő főjegyző Komlóssy Arthur volt jelen másodmagával az ünnepélyen s ugyancsak ő, — a főjegyző, — üdvözölte a tanárkart a város nevében.

— **Franciaország és a protestantismus.** Több-ször irtunk már e helyen arról a mozgalomról, mely a francia klérus kebelében indult meg s jó jelnek vehető a protestantismus szempontjából. Érdekes háttérül szolgál e mozgalomhoz az a cikk, mely *Fontanés Ernő* tollából a new-yorki „Independent”-ben jelent s a melynek tartalmát főbb vonásokban a „Reformirte Kirchen-Zeitung” után következőkben ismertetjük. „Nem hizeleghetünk magunknak azzal, hogy Franciaországban jelenleg jobb időket élünk, mint közvetlen a forradalom után, a mikor minden kísérlet Franciaországot protestánsná tenni árulásnak tekintették, mely Franciaországot politikailag Németországnak vagy Angliának szolgáltatta ki. Olyan korban, mikor a szűkeblű nationalismus az egyoldalú rendi érdekekkel pá-

rosúlva magát hazaszeretnek adja ki, a protestantismus az ellenséges hangulatnál egyebet nem várhat, mert magok a katolicismus ellenfelei bosszankodnak a protestánsok kiesiny száma miatt, a kik a nélkül, hogy hatalomra törekednének, pillanatszerűleg olyannyira előtérbe léptek. A franciák legnagyobb része azt követeli, hogy az ő vallások előttük tekintély legyen mely az önvizsgálat fáradsága alól őket felmentse s legyen az bizonyos nemű oltalomlevél a mennyei ítélő törvényszék elé. A franciák és különösen a párizsiak kifáradtak a létért való küzdelemben és ha szükségét érzik a vallásnak sem kedvök, sem erejük nincs ahoz, hogy az igazság után kutassanak; nekik csak olyan mentsvárakra van szükségök, mely lehetővé teszi a mulat feledni s a jövőtől jobbat reményleni. Neveltetésök jézuita befolyás alatt állott; s azt hiszik, hogy irodalmilag izléses dolog az, ha olyan művészi fogásokban örömlökkel, melyek az ellenfelet elegáns formában neveltségessé teszik. Olyan gondolat, hogy az ellenvéleményt is meg kellene hallgatni, hogy vele szemben igazságosak lehessünk az ilyen koponyákban meg sem fogamzik. Önálló gondolkodás ezeknél annyi, mint különködés és a jó nevelésben való hiány. Szeréntök a tisztességes ember mindig a járt úton halad, a hagyományos fogalmakat tiszteletben tartja s úgy veszi a vallást, a mint reá maradt; nem teszi magát neveltségessé azzal, hogy attól eltér. *Bossuet* megtanította a francia népet arra, hogy „a kinek véleménye van, az már eretuek.” És *Bossuet*-et „az utolsó egyházi atyát” tisztelni éppen a tisztességes hangula hoz tartozik. A ki Franciaországot felületesen nézi, az azt istenfőnek tartja. A ceremóniák érvényben állanak, a formák tiszteletben tartatnak. De rántsd le csak az álarczát a szenteskedőnek, rátalálsz a voltairianusra, gyakran még rosszabbra is, nevezetesen a cynikusra, ki csak a pénz hatalmába hisz. A modern Franciaország vallása éppen nem teher, az egyház százeleg egéruat kínál s oly sok élvezetet oly sok engedélyt nyújt, melyek a lelkiismeret szavát elnyomják, mert hiszen ahoz, hogy valaki a kuriát respektálja teljességgel, nincs is szükség lelkiismeretre. — Franciaország katólikus, — nem kereszttyén, nem vallásos hanem klérikalís! A francia népnek ez a része, mely ilyen értelemben kegyes, soha nem lesz képes arra a gondolatra jónni, hogy vallást változtatni lehet egyenes kötelesség is. — Az ország szabad gondolkodói „nem sokra” mennek. Minden erejüket kimerítik abban, hogy az egyházi dogmákat elítelik s azt hiszik, hogy az ő álláspontjuk ez: „minden vagy semmi”, — azért elvetik a protestantismust, a nélkül, hogy azt megvizsgálják. Ez a radikális eljárás egészen megfelel a francia temperamentumnak, mely állandóan a forradalom felé hajlik. Az abszolút tantételek hizelegnek a hiúságnak és a népösztönnek a szabad gondolkozásban éppen úgy, mint a klérikalísmusban. Ennek az absolutismusnak nincs szüksége semmi alapos képzettségre, mégis alkalmas arra, hogy ragyogó szónoki kacskaringós volta által foglyul ejtsen. A honnan közönséges paraszt észjárású férfiak — mint *Yves-Guyot* — elismerték hogy a szabad gondolkodók a klérikalísmust soha sem fogják lejárnni, mert az asszonyok és gyermekek vallás nélkül nem élhetnek s ezek alatta fognak maradni a klerikalísmusnak. Vallásos mozgalmak mindig mély vallásos szükségletek indulnak meg; és a történelem még soha egyetlenegy vallást sem látott megbukni, a nélkül, hogy annak a helyébe egy jobb és életképesebb ne lépett volna, De mig egy ilyen jobb vallás helyet foglalhat,

addig bizony a régi hullá ott marad a városban és a halál büzét terjeszti szertesztét. Így van jelenleg Franciaország.” Aztán kifejti *Fontanés Ernő*, hogy különösen két oka van annak, hogy a protestantismus Franciaországban nem úgy hódít, a mint kellene; az egyik az, hogy a methodista-missiók fellépése vonzerejét a francia népre elvesztette. A másik, hogy a kalvinismus régi hagyományos alkotmányához mereven ragaszkodik. Némelyek ezt az alkotmányt azzal akarták megkedveltetni, hogy azt a demokratia bőtesőjének nevezték. holott a református egyház tényleg nagyon is konzervatív.

— **Zsilinszky Mihály beszéde.** A bánya-kerületi ág. hitv. közgyűlésen Zsilinszky Mihály felügyelő beszédet tartott, melyből figyelmünket különösebben megragadja a következő passus: „*Meg vagyok győződve, hogy minél inkább magunkra és saját erőnkre támaszkodunk, annál inkább és annál biztosabban elérjük célunkat. Senki sem becsüli jobban az egyház érdekeit és ezeknek hirdetését, mint én, de meg vagyok győződve, hogy őseink sem mentek volna, sokra ha mindent kívülről vártak volna és nem magokban, saját buzgóságokban lett volna az az erő, melynek hatásáróljes munkájáról a mult idők bizonyoságot tesznek.*” Mi pedig lapunk aug. 3-ki számában ezt irtuk: (484. lap) „még csak álmodni sem szabad oly eshetőségekről, melyek szerént a protestáns s speciáliter a református egyház hívei valamikor a saját gyülekezetök számára fizetendő adók alól teljesen felmentve lennének. Isten óvja ettől a mi egyházunkat! Mi csak addig leszünk, mig autonom jogaink vannak; ezen jogainkat pedig abban a pillanatban elveszítünk, a mint saját felekezeti egyházunkért áldozni megszűnnénk.” Nekünk ugy tetszik, hogy *Zsilinszky* — beszédeben — bennünket igazol. Ne felejtjük, hogy a ki fizet, — az parancsol . . .!

— **A jogbölcészlet eltörlése.** Ismert dolog, hogy a közoktatásügyi miniszter a jogbölcészletet az egyetem vizsga tárgyai sorából törlötte. E lépés ellen, — mint a „*Magyar Szó*”-ból olvassuk, — a sárospataki ref. főiskola jogakadémiájának tanári kara állást foglalt. E hó 2-án tartott ülésén ugyanis a következő férfias határozatot mondotta ki: „A jog és államtud. kar a miniszter ur rendeletét tudomásul veszi, de azon véleményének s meggyőződésének e helyen is kifejezést óhajt adni, hogy a részleges kísérletező reformokat más téren sem, de különösen nem helyesli az ember egész életét, pályáját elhatározó közoktatás terén; nem tartja tehát célravezetőnek egészségesnek, az aprólékosságig ötletszerű, esetenkénti reformálást éppen a közoktatás legmagasabb az életre közvetlenül előkészítő s a tudományos képzést s annak rendszerét betetőző fokozatán; nem tartja ennél fogva ezen miniszteri rendelkezést sem indokoltnak s kívánatosnak esupán az egész jogi oktatás s vizsgarendszer teljes reformját. a miniszter régóta hangoztatott tervét — tartaná. Különösen indokolatlannak s a teljes reform nélkül célszerűtlennek tekinti éppen a jogbölcészlet egyszerű törlését a II-ik alapvizsgálat tárgyai közül, miután a társadalmi tudományok körében s a jogászai képzésnél nélkülözhetetlennek tartja a filozófiai műveltséget s arra nagy sulyt kíván helyezni. Éppen ezen okból, minthogy az a II-ik alapvizsgálati tárgyak köréből törlötetett, az eddigienél is kiválóbb gondot kíván fordítani a jogbölcészetre, a társadalmi tudományok alapvető- valóságos analizisét képező ismeretkörére s a kollokviumokat ezen felette fontos tárgyból szigorítani határozza”. Szívünkől gratulálunk a testvér főiskola jogi karának ez öntudatos fellépésé-

hez, mert ebből azt látjuk, hogy az a tudós testület a maga lábán jár, saját fejével gondolkodik s nem mond mindenre vaktában Ament, a mi a miniszter büroijából kerül ki. Különbözik pedig hiszszük, hogy e dolog felett a debreceni jogakadémia tanári kara sem fog egyszerűen napirendre térni, hanem a kérdés fontosságához méltó feleletben fejt ki álláspontját. Elvégre is nem mindennapi dologról van szó, mikor egy olyan tudomány felett szól a halálharang, mint a jogbölcselet. Itt hallani akarjuk ennek a mi hírneves fő iskolánk jogi karának a szavát is. Csak a napokban közölték a lapok néhai Szilágyi Dezsőnek azt a beszédét, melyet ez tanítványaihoz intézett akkor, mikor egyetemi katedrájától megvált. Szébb apológiát soha senki sem mondott még a jogbölcselet s általában a philosophica eruditio mellett, mint Szilágyi ezen beszédében. S különös, hogy éppen e beszéd közlésének idejében jelent meg a miniszter rendelete is. Pedig Szilágyi Dezső e beszédében éppen a joghallgatókhoz szólott, s ezeknek kötötte lelkére azt a kritikát, mely bölcseleti előképzettség nélkül egyszerűen: „non sens“. Várjuk a fejleményeket.

— **Az Andaházi Szilágyi intézet** bizottsága f. hó 12-én a püspök és főgondnok urak elnökleite alatt, az intézet életére nevez rendkívül fontos ügyben tartott gyűlést. A gondnokhoz nevezetesen utóbbi időben két ajánlat érkezett be: egyik az intézeti helyiség más épülettel való kicserélése, másik az intézeti teljes épület egy egyén által, 25%-kal emelt bérösszeg melletti bérbevétele, tehát az intézeti növendékeknek mostani helyökről való kitelepítése ügyében. A bizottság a kérdés hosszas és minden részletre kiható megbeszélése után, a második ajánlat mellett foglalt állást, s azt a javaslatot fogja az egyházkerületi közgyűlés elé terjeszteni, hogy az egész intézeti ház, tehát a növendékek által most elfoglalt helyiségek is bérbe adtván, az intézetet költöztessék ki a Szechenyi-utca baloldali végén levő Vértessy-féle házba, mely pár év óta szintén az alapítvány tulajdonát képezi.

— **Gyászhir.** Varga bálint ügyvéd, mint édes atya és egyetlen testvére Helena, fájdalomtól megtört szívvel jelentik, a felejtethetlen derék jó fiúnak és testvérnek **Varga Elemérnek** a debreceni ev. ref. collegium első éves hitianhallgatójának, élte 20-ik évében — hosszas betegeskedés után 1901. évi szeptember hó 8-án este 7 órakor — rövid szenvedéssel történt elhunytát. A felejtethetlen kedves halott földi porrészei 1901. évi szeptember 10-én délután 3 órakor fognak az ev. ref. egyház szertartása szerint a teregovai közös sírkertben, az örök nyugalomnak átadatni. Teregova, 1901. szeptember hó 8-án. Áldás és béke lengjen a kedves halott porai felett!

— **Ki akar egyéves önkéntes leni?** Bizonyára akárhány fiatal ember van, ki annak idején tanulmányait félbehagyta s így a 3 éves terhes katonai szolgálatnak néz elébe, Debrecenben már évek óta sikeresen működik az országszerte kitűnő hírnevű örvendő Lichtblau Albert-féle miniszterileg engedélyezett katonai előkészítő tanfolyam, (tanbizottság: eddei Draugentz János m. kir. ny. honvédeztárs, Mayer Adolf cs. és kir. ny. őrnagy) melyben azon ifjak, kik még sor alatt nem állottak, foglalkozásukra és előkészütségükre való tekintet nélkül rövidesen megszerezhetik az egyéves önkéntesi jogot. Felvilágosítást és prospektust készséggel küld Lichtblau Albert igazgató Debrecen.

Szerkesztői üzenet.

L. M. Hodos. Bejött sort keritek rá. — **N. K. Makó.** Nagy sajnálatomra beküldött költeményednek hasznát nem vehetem. Ide s tova 4 esztendeje már, hogy a „Debr. Prot. Lap“ szerkesztője vagyok (előbb 3 évig társszerkesztő) s e 4 év alatt e rovatban több ízben kijelenttem, hogy verset csak rendkívüli esetekben s akkor is csak azon feltétel alatt közlök, ha az szigorúan vallásos irányu. A tied nem ilyen. Különbözik költeményeid diszpéldányát csakugyan vettem. Fogadd érte baráti köszönetemet. Más példányról nincs semmi tudomásom. Olvastam azt a bizonyos kritikát is; én azonban az ilyen dolgokhoz nem értek; analfogva azt se tudom, hogy a kritika írójának mennyiben van és mennyiben nincs igaza. A Sz. J. vállalatáról sem tudok többet, minthogy az munkában van. Valamit én is adtam bele s csak sajnáimom kell, hogy nagy elfoglaltságom miatt ezenkívül már azt nem irhattam meg, e vállalat számára, a mire a buzgó szerkesztő felkért s a mire félig meddig ígéretet is tettem. Csak légy türelemmel: S. Sz. J. nem az az ember ki be nem váltja azt, a mit ígér. — **Dr. B. D. Szoboszló.** Legközelebb adni fogom. A zsinati törvényekre vonatkozó s most megígért reflexiókat is szívesen várom. Valóban óhajtható, hogy a zsinatra vonatkozó kérdésekkel már jó előre és lehetőleg mélyre hatólag foglalkozzanak egyházi lapjaink: csakis így lehet reményünk arra, hogy törvényeink szerencsés s az átalakult viszonyoknak megfelelő tartalommal, szellemben és formában alakulnak majd át s adnak új lökést egyházi közéletünk mozgásra hivatott szerveinek. — **Z. S. B. Ujjalu.** Lapom zártakor veszem barátságos sorait. Igen! jól emlékszem arra a látogatásra. Sőt emlékszem arra is, hogy miről volt köztünk szó. A mi megtisztelő felhívását illeti? . . . Majd gondolkozom felőle. Mert én tapasztalataim után az általános lelkesedésbe nem nagyon bízom. Nehezek a mi viszonyaink mindenképpen; de nehezek főleg az irodalmi vállalatokra nézve. Különbözik, ha élek, néhány hét alatt egy kis alkalmi füzetet próbát teszek. Szíves üdvözléssel!

Tartalom-jegyzék: Hódításunk érdekében. Fekete Gyula. — **Tárca:** Imre Sándor. Dr. Gulyás István. — Egyházkerületi közgyűlés. 1700-ban. Zoltai Lajos. — A szövetségetek, mint a krisztusi eszmék anyagi formái. Andrassy Kálmán. — **Végszó.** Hódossy Béla. — Egy érdekes indítvány. Veress Imre. — **Közéletünk:** A nagyszalontai ev. ref. egyházmege közgyűlése. Szombathy István. — Az alsó szabolcs-hajduvidéki egyházmege közgyűlése. Referens. — Levél a szerkesztőhöz. Somogyi Pál. — **Irodalom.** — **Külföld:** A magyar protestáns ifjak külföldön. Veress István. — **Külföldiek.**

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Pályásati hirdetés.

A földesi ev. ref. egyház a VII-ik tanítói állás betöltésére pályázatot hirdet. Javadalom: Az egyház pénztárából 100 azaz száz korona; államségély 700 azaz hétszáz korona; lakás kerttel, vagy 200 kor. lakpénz. Kötelesség az egyház tanács által meghatározott osztály vagy osztályok vezetése. Pályázhatnak okleveles tanítónok, kik pályázati kérvényeiket folyó hó 21-ig bezárólag az ev. ref. lelkészi hivatalhoz küldjék. Földes, 1901. szept. 10.

Karácsony Imre
ev. ref. lelkész, isk. széki elnök.

Pályásat.

A szatmár-németi-i ev. ref. egyház tanácsa pályázatot hirdet a lemondás folytán megüresedett s. lelkész tanítói állásra.

I. Évi járulék.

1. A városi közpénztárból havonkénti részletekben előre fizetve 1000 k.

2. Az egyházi pénztárból évnegyedenként utólagos részletekben 50 k.

3. $27\frac{2}{3}$ azaz huszonhét és kétharmad köbméter kemény hasábos tüzifa a város által beszállítva, melyből a tanterem is fütendő levén, így a tanítót illető, tehát személyi célra használható legalább is husz köbmétert tevő mennyiség értéke 120 k.

4. Minden praedikációs vagy oratio halottól a kikisérési díj 2 k; az általa mondandó beszéd tartás díja 6 korona, így az összes évi stóla 160 k.

5. Lakbér a városi közpénztárból 400 összesen 1730 k. azaz egyezerhét-háromszáz harminc korona.

II Köteleességek.

1. Az elemi V—VI. fi-osztály tantervszerű tanítása.

2. Minden vasárnap délután s az ugynevezett canonica órákon templomi lelkészi szolgálat.

A pályázati kérvények szolgálati bizonyítványok az ev. ref. lelkészi hivatalhoz 1901. szeptember 29-ig adandók be.

A megválasztott állomását október 4-én elfoglalni köteles s a tanév bevégezte előtt el nem hagyhatja.

A sz.-németi-i ev. ref. egyháztanács 1901.

szept. 8-án tartott gyűlésének 191-ik számú határozatából.

Szatmár-németi, 1901. szept. 9.

Dr. Korbai Károly
főgondnok.

Pótor Dániel
ev. ref. lelkész.

Pályázat.

Segédlelkészt keresek a temesvári ev. ref. egyházba. Fizetése 1200 (ezerkétszáz) korona előleges havi részletekben, bútorozott lakás elegendő tüzifa.

Kötelessége minden lelkészi teendőkből való segédkezés és hitoktatás a községi elemi iskolákban heti 10--12 órán. Az állás most október elején elfoglalandó. Jelentkezés alulirotnál.

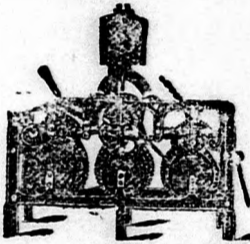
Temesvár, 1901. szept. 2-ikán.

Szabolcska Mihály
lelkész.

1—2

Toronyórák

palota, városi, gyári- és
laktanya órák berendezését

a legelőnyösebben eszközli

MEYER KÁROLY UTÓDA

MÜLLER JÁNOS

első magyar óragyár gépberendezéssel

Budapest, VII., Kazinczy-utca 3 sz.

Képes árjegyzékek és költségvetések bérmentve.

Az 1901—1902. iskolai év kezdetén

minden gondot és fáradságot megtakarítanak
a tisztelt szülők, ha kedveseinek ruha-szükség-
letét egyszerűen az előkelő, elismert jó hírnevű

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha

üzeméhez fordulnak, a hol is a dusan felszerelt raktárán talál-
ható mindenféle férfi-, fiu- és gyermek-ruházatok a legolcsób-
ban és a legfinomabb minőségben.

Személyes meggyőződésre kéri föl a t. ruhavásárló közönséget. -- Tisztelettel

NEUMANN M. cég

Főtér, a magy. kir.
postával szemben.

Nyomatott Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában, Debrecenben, főpiac, a főpostával szemben.